

СИРМА ПЕЧОВСКА
АЗБУЧЕН ПОКАЗАЛЕЦ
КОМЕНТАР

chitanka.info

A

Аборигени — коренното население на страната, противопоставяно на пришълците. Според преданието така се наричало древното племе, живяло в *Лацум* в подножието на Апенините, когато тук дошъл *Еней*, който от аборигените и от своите *троди* създал латинския народ (I, 1; I, 2).

Авгури — почетна и влиятелна колегия в Рим, отначало от уредници на обредите за плодородие, после — от жреци гадатели, особено птицегадатели. Преди всеки важен държавен акт гадаели за волята на боговете по небесните явления — облаци, мълнии, гръмотевици и най-вече по поведението на птиците при летене, песен или писък, кълване и по вътрешностите на жертвени животни. Упражнявали голямо влияние върху държавния и политическия живот в Рим (I, 18).

Авентин — един от хълмовете, върху които е разположен Рим, в югозападната му част. Върху него извършил своето птицегадание *Рем*. Не е бил включен в помериума (първоначалните свещени очертания на града) и няма археологически данни да е бил обитаван през царската епоха. Бил е част от обществената земя (*ager publicus*) и от V в. пр.н.е. бил предоставен за заселване на плебса. В подножието му се намирал храмът на *Либер Латер* и *Церера* — божества, покровители на плебса. На *Авентин* и на Свещената планина се установявали плебеите по време на своите сесии (вж. сесии). Хълмът бил и център на *латините*. На него се намирал храм на *Диана*, който била тяхна покровителка, и на *Юнона Регина* (*Царица Юнона*). На него *Нума Помпилий* построил храм на *Юпитер Елиций* (I, 3; I, 6; I, 20; I, 33; XXI, 52; XXII, 1; XXV, 10).

Аврелий, Гай^[1] (III-II в. пр.н.е.) — легат в 216 г., участвувал в защитата на Нола (XXIII, 16).

Аврелий Кота, Марк (III-II в. пр.н.е.) — един, от пратениците на Рим при македонския цар *Филип V*, останал на Балканския

полуостров и действувал заедно с римските съюзници срещу Македония (XXX, 42).

Авсетани — народност в Североизточна Испания (XXI, 23).

Авъл Корнелий Кос — вж. Корнелий Кос, Авъл.

Авъл Манлий — вж. Манлий Торкват Атик, Авъл.

Авъл Семпроний — вж. Семпроний Атратин, Авъл.

Агригент — дорийска колония на южното крайбрежие на Сицилия (XXV, 13).

Агрѝпа (легенд.) — син на *Тиберин*, легендарния десети цар на Алба Лонга (I, 3).

Адрия — град в южната част на областта *Пиценум*, намираща се в североизточния край на Апенинския полуостров (XXII, 9).

Аквилии — римски род, участвувал в заговора за връщането на Тарквиниите на престола (II, 3; II, 7).

Аквилии, Гай (V в. пр.н.е.) — консул в 487 г. заедно с *Тит Сициний* (II, 40).

Акцёнзи — лековъръжени войници от гражданите с най-нисък ценз, предназначени да заместят убитите и ранените, чието оръжие вземали, тъй като нямали свое собствено (VIII, 8).

Акций — град и нос в Акарнания (Западна Гърция), където на 2 септ. 31 г. пр.н.е. *Цезар Октавиан* нанесъл решително поражение на обединените сили на *Марк Антоний* и *Клеопатра*, в резултат на което в негова власт минали Гърция, Егейският архипелаг и Западна Мала Азия (I, 19).

Алба (легенд.) — син на *Латин Силвий*, петия цар на Алба Лонга (I, 3).

Алба Лонга — древен град в *Лациум*, югоизточно от Рим. Според преданието основан около 1150 г. пр.н.е. от *Асканий*, сина на *Еней*. Около началото на I хилядолетие пр.н.е. бил център на Латинския съюз. Бил разрушен във VII в. пр.н.е. по заповед на *Тул Хостилий* и жителите му били преселени в Рим, но намиращото се в нея светилище на *Юпитер Лациарис* останало свещен център на Латинския съюз (I, 3; I, 6; I, 20; I, 22; I, 23; I, 29; I, 30; I, 52; XXX, 45).

Албани — жителите на Алба Лонга (I, 6; I, 22; I, 23; I, 24; I, 33; VIII, 5).

Албанска планина — планина в *Лациум*, югоизточно от Рим, на западния склон, на която бил разположен древният град Алба Лонга (I,

3; VII, 25).

Албѝний, Луций (V-IV в. пр.н.е.) — човек от плебса, който по време на бягството от Рим при нападението на галите в 390 г. пр.н.е. свалил семейството си от колата, за да качи *весталките* и да ги откара в Цèре (V, 40).

Албула — старото име на река *Тибър*. В древни времена била граница между *етруските* и *латините* (I, 3).

Алгид — планинска верига в *Лациум*, на югоизток от Рим, където се намирал прочут храм на *Фортуна* (XXI, 52; XXVI, 9).

Александър Велики (356–323 г. пр.н.е.) — цар на Македония от 336 г., син на *Филип II*, възпитаник на *Аристотел*. Побеждавайки персите, подчинявайки царството на Ахеменидите, завоювал Средна Азия до река Инд и създал най-голямата в древността монархия, която се разпаднала след смъртта му, лишена от вътрешна връзка. Съществували легенди, че бил син на бог, който се явил при майка му в образа на змия (XXVI, 18; XXXV, 14).

Алия — Ляв приток на *Тибър*, край бреговете, на който в 387 или 390 г. пр.н.е. *галите* победили в битка *римляните* (V, 39; V, 49; XXII, 50).

Алорк (III в. пр.н.е.) — испанец от Ханибаловата армия, получил статута на „приятел и гостоприемник“ от жителите на обсадения от *Ханибал Сагунт*, на които той съобщил условията на *Ханибал* за предаването на града (XXI, 14).

Амитерн — град в областта на *сабините* (XXI, 52).

Амулий (легенд.) — син на *Прока*, отнел от по-големия си брат *Нумитор* царската власт над *Алба Лонга*, свален от престола и убит от внуките на *Нумитор Ромул и Рем* (I, 3; I, 5).

Амфора — съд за течности и оттам — мярка за вместимост, равна на 26 литра. В *амфори* се измервала и вместимостта на плавателните съдове. В този случай една *амфора* е равна на 80 римски либри или на около 27 литра (XXI, 63).

Анаѓния — главен град на *хернициите*. Намирал се в *Лациум* (XXVI, 9).

Аниён — река в *Лациум*, ляв приток на *Тибър*. Днес — река *Анио* (V, 39; VII, 9; XXVI, 10; XXVI, 11).

Аний, Луций (IV в. пр.н.е.) — военачалник на *латините* по време на Първата латинска война (340–338 г. пр.н.е.), (VIII, 3–6).

Ани́ций, Марк (III в. пр.н.е.) — военачалник на съюзния отряд от *Пренесте*, който в 216 г. закъснял за битката при *Кана* и се установил в *Канузиум*. След превземането на *Канузиум* от *Ханибал* в началото на 215 г. върнал оцелелите войници в *Пренесте* (XXIII, 19).

Анк Марций — вж. *Марций, Анк*.

Антемнати — жителите на *Антемна*, древен сабински град на североизток от *Рим*, разположен там, където река *Аниен* се влива в *Тибър* (I, 9; I, 11).

Антёнор (легенд.) — мъдър троянски вожд, съпруг на *Теано*, една от сестрите на царица *Хекуба*, приел в *Троя* гръцките пратеници *Одисей* и *Менелай* и съветвал троянците да върнат Елена и да сключат мир. При превземането на крепостта гърците пощадили него и близките му. Стигнал преди *Еней* в Италия и основал там град *Патавий* (днешната *Падуа*), (I, 1).

Антепилани — първите два реда войници (*хастатите* и *принципите*) на построен за бой *легион*, стоящи пред *триариите*. Въоръжени били с тежко метателно копие (*pilum*), откъдето идва и името им (VIII, 9–10).

Антесигнани — първоначално воини от първите редици, които се сражавали пред знамената (*signa*) и имали задължението да ги защитават. По-късно избрана част от *легиона*, която поддържала в боя конницата, заемала опорните пунктове и така нататък (XXX, 32).

Антиох III Велики (242–187 г. пр.н.е.) — цар на *Сирия* от 223 г. до смъртта си, член на династията на *Селевкидите*. По време на управлението му държавата била разширена, като на изток достигнала до *Индия*, придобила значителен международен престиж, но в борбата с *Рим* за Гърция (90-те години на II в. пр.н.е.) претърпял тежко поражение при *Магнезия* в 190 г., след което западна граница на държавата на *Селевкидите* станала планината *Тавър* в *Мала Азия* (XXXV, 13).

Антиох (II в. пр.н.е.) — син на цар *Антиох III Велики* (XXXV, 13).

Антиохия — столицата на елинистическото царство на *Селевкидите*, намираща се край река *Оронт*. Основана от *Селевк I* в 300 г. пр.н.е. заедно с другите градове със същото име в чест на баща му *Антиох*. Заедно с *Александрия* — най-забележителен икономически и културен център на Източна Европа. В римско време седалище

на наместника на *Сирия*, по-късно императорска резиденция на Изток, сrediще на християнството. Разрушен в 538 г. от персите.

Антистий, Марк (III в. пр.н.е.) — легат през 217 г. заедно с *Квинт Теренций*, изпратен от сената да върне в *Рим* консула *Гай Фламиний*, за да извърши обичайните ритуали при встъпване в длъжност (XXI, 63).

Анхѝз (легенд.) — дардански владетел, внук на Асарк, син на Капис и Темида, на когото дарила любовта си Афродита и чийто син от нея бил *Еней*. Умрял в *Сицилия* по време на пътуването на *Еней* към Италия. Смятан за родоначалник на римския род на *Юлиите* (I, 1).

Анций — град в *Лацум* (VIII, 25; XXII, I).

Анциле — свещен кръгъл щит, който според мита бил спуснат от небето в отговор на молитвата, отправена от цар *Нума Помпилий* към боговете да защитят *Рим*. Били изработени 11 копия (*анцилиа*), които били съхранявани в *Регията* — древния царски дворец, — и с тях *салиите* извършвали ритуалните си шествия през *Рим* в месеците март и октомври (I, 20).

Апиевият път — първият стратегически път на римляните. Прокарването му започнало през 312 г. пр.н.е. по инициатива на *Апий Клавдий Цек*. Отначало стигал до *Kanya*, при Траян бил продължен до *Брундизий* през *Тарент* (XXII, 1; XXII, 15).

Апий Клавдий — вж. Клавдий Пулхер, Апий.

Апий Клавдий Крас — вж. Клавдий Крас Инрегилензис, Апий.

Апиола — град в *Лацум*, западно от *Албанската планина*, разрушен от *Тарквиний Приск* (I, 35).

Аполон (мит.) — култът му проникнал много рано (ок V в. пр.н.е.) в *Рим* от гръцките колонии в Италия, вероятно от *Куме*. Бил почитан най-вече във връзка с оракулите, със *Сибилата в Куме*, със *сабилинските книги*. Август го смятал за свой покровител и му издигнал богат храм, наречен Аполинаре, на *Палатинския хълм* (I, 56; XXII, 10).

Апулия — област в Югоизточна Италия (VII, 26; XXII, 9; XXII, 38-39; XXII, 43).

Арбокала — град на *вакцеите* в *Тараконска Испания* (XXI, 5).

Аргеи — 24 светилища в старите части на *Рим*, в които били принасяни от държавата изкупителни жертви на *Марс* (I, 21).

Аргилетум — квартал и улица в Рим под Капитолия, непосредствено до Форума, на север от него. Там се намирал храмът на Янус, построен според преданието от Нуза Помпилий (I, 19).

Аргос — град в Гърция на полуостров Пелопонес, столица на областта Арголида. В Микенско време (II половина на II хилядолетие пр.н.е.) един от най-видните градски центрове. В императорската епоха важно пристанище на римските търговци (XXV, 25).

Арdea — главният град на *рутулите* в Лациум, южно от Рим, седалище на царя им *Турн*, опожарен след победата на Еней над това племе (I, 57-60; V, 43; V, 48; XXI, 7; XXII, 1).

Ареций — град в Североизточна Етрурия, днес Арецо (XXII, 2-3).

Аримин — пристанищен град в Умбria, област в североизточната част на Апенинския полуостров (XXI, 15; XXI, 63).

Аристодем (VI-V в. пр.н.е.) — владетел на град Куме, при когото умрял последният римски цар *Тарквиний Горди* (II, 34).

Ариция — едно от най-старите селища в Лациум на *Апиевия път*, близо, до което имало свещена гора на Диана. В най-ранни времена в тази гора принасяли на богинята човешки жертви. Култов център на Латинския съюз през V-IV в. пр.н.е. (I, 50-51).

Аркадия — област в Централен Пелопонес, от която според преданието произхождал Евандър (I, 5).

Арн — река в Северна Етрурия, която извира от Апенините и се влива в Тиренско море, днес Арно (XXII, 2).

Арпи — град в северната част на Апулия (XXII, I; XXII, 9; XXII, 12).

Арсийската гора — намирала се на север от Рим, около границата с Етрурия. Място на битката между Тарквиниите с техните съюзници и римляните в 509 г. пр.н.е. (II, 7).

Арунт — брат на *Тарквиний Стари*, баща на Егерий (I, 34).

Арунт Тарквииний — вж. Тарквиний, Арунт.

Архимед от Сиракуза (287-212 г. пр.н.е.) — гръцки учен, направил много открытия в областта на математиката и механиката. Нему принадлежат формулатите за лицето и обема на цилиндъра и кълбото, принципът на зъбчатото колело, „вечното движение“ и др., както и откриването на закона за относителното тегло на тела, потопени във вода. По време на обсадата на Сиракуза от римляните в

хода на Втората пуническа война съоръжил в града редица средства за защита от неприятеля. Убит при превземането на *Сиракуза* в 212 г. пр.н.е. (XXIV, 34; XXV, 31).

Ас — медна монета. Първоначално тежал 330 г. = една римска либра. От 217 г. пр.н.е. нататък теглото му намалява до една трета, но се предполага, че при религиозни обреди се е изчислявало по старата стойност. На нея отговарял въведеният приблизително по това време сребърен *сестерций*, равен на 2,5 *аса*. По-късно теглото на *аса* намалява още и той става почти без стойност (XXII, 10).

Асканий (легенд.) — син на *Еней* и *Креуза*, съпроводжал баща си от *Илион* до Италия (по друга версия син на *Еней* и *Лавиния*, наследил след смъртта на баща си властта над *Лавиниум*). Около тридесет години по-късно основал *Алба Лонга*. Наричан още *Юл* и считан от представителите на Юлиевия род в *Рим* за техен родоначалник (I, 1; I, 3).,

Атал (III в. пр.н.е.) — жител на *Сиракуза*, издал на *Епицид* преговорите за предаване на града на *Марцел*, които водела в 212 г. пр.н.е. проримски настроена група сиракузки граждани (XXV, 23).

Атенагор (III-II в. пр.н.е.) — началник на наемниците при македонския цар *Филип V* в битката при *Киноскефале* в 197 г. пр.н.е. (XXXIII, 7).

Атий Тулий — вж. *Тулий, Атий*.

Атилии — плебейски род.

Атилий, Луций (III в. пр.н.е.) — квестор в 217 г. пр.н.е. убит при *Кана* (XXII, 49).

Атилий Регул, Марк (III в. пр.н.е.) — консул в 256 г. пр.н.е. заедно с *Луций Манлий*, победил карthagенския флот при нос *Енкомиум*, след което *Рим* станал господар на почти всички африкански владения на *Картаген*. Консул през 217 г., пр.н.е., избран на мястото на загиналия в битката при *Тразименското езеро* *Гай Фламиний* (XXIX, 28).

Атилий Серан, Гай (III в. пр.н.е.) — претор в 218 г. пр.н.е., поел религиозен обет във връзка с лошите знамения, появили се в *Рим* при приближаването на *Канибал* към Италия. Загинал като пропретор в битката при *Кана* в 217 г. пр.н.е. (XXI, 52; XXI, 63; XXII, 39).

Атис (легенд.) — син на *Алба*, легендарния шести цар на *Алба Лонга* (I, 3).

Атриум (атрий) — помещение в италийския дом, в което се намирали огнището и домашният олтар. По-късно в богатите римски домове се превърнало в покрит вътрешен двор, заобиколен с колонада, с басейн на мястото на огнището, над който имало отвор в покрива. Намирало се до входа на дома (V, 41).

Ауспиции — свещенодействие, състоящо се в наблюдаване на полета, движението, храненето и песента на птиците, по които се гадаела волята на боговете. В *Рим* нищо важно не можело да се предприеме, без да се извършат такива птицегадания според строго определения ритуал и без предзнаменованията да са благоприятни (XXI, 63; XXII, 9).

Ауфид — река в *Апулия*, край която римляните разположили своя лагер преди битката при *Кана* (216 г. пр.н.е.), завършила с разгром на римската войска (XXII, 44).

Африканци — название на воините от африкански произход в армията на *Ханибал* (XXII, 8-9; XXII, 46).

Ахейски съюз (около 280–146 г. пр.н.е.) — обединение на основата на съществували от древни времена съюз на 12 неголеми ахейски селища в северната част на Пелопонес, който се разпаднал в края на IV в. пр.н.е. с установяването на македонска хегемония над Гърция. Малко по-късно се възродил като антимакедонско обединение. Членовете му били автономни и равноправни, център на съюза бил ахейският град Егион. Влиянието на богатите и имотните слоеве в Ахейския съюз оставило отпечатък върху цялата му политика — антидемократична по същество. Те, от една страна, се стремели да пазят независимостта си от *Македония*, а от друга, се нуждаели от подкрепата на македонския цар за противодействие срещу бедните и робите. Към края на III в. пр.н.е. с помощта на Македония Ахейският съюз завладял редица нови територии в Пелопонес, в съюз с *Рим* по време на Втората македонска война ахейците успели до 191 г. пр.н.е. да завладеят и Пелопонес, и области в Средна Гърция. От 148 г. пр.н.е., Ахейският съюз започнал война с *Рим*, който все по-сигурно се установявал на Балканския полуостров. 146 г. пр.н.е., в която бил разрушен Коринт — най-значителният град на съюза, — се смята за край на независимостта на Гърция (XXXIII, 7).

Ахе́йци — жителите на областта *Ахея* в Гърция, в поезията: гърци (I, 1). Членовете на Ахейския съюз (XXXV, 13).

Ахрадина — квартал в югоизточната част на *Сиракуза*, най-многолюдният и най-значителният; бил отдаден със стена от останалата част на града (XXIV, 33-34; XXV, 24; XXV, 31).

Ацера — град в *Кампания*, завладян от *Ханибал* в 216 г., пр.н.е. (XXIII, 17; XXIII, 19).

Ацилий Глабрион, Марк (III-II в. пр.н.е.) — народен трибун в 201 г. пр.н.е., предложил да се разгледа в народното събрание въпросът за сключването на мир с *Картаген*. Консул в 191 г., пр.н.е., победител на *Антиох* и етолийците (XXX, 43).

Ацилиеви анали — история на *Рим*, написана на гръцки език от *Гай Ацилий*, римски сенатор, живял около средата на II в. пр.н.е. (XXXV, 14).

Б

Балеарци — жителите на Балеарските острови — два острова на изток от *Тараконска Испания*, известни като опитни прашкари (XXII, 4; XXII, 46; XXX, 32).

Бантий, Луций — влиятелен ноланец от плебейски произход, участвувал в битката при *Кана* на страната на Рим. След поражението на римляните станал активен привърженик на партията, ратуваща за предаването на града на *Ханибал*. *Марцел* обаче го спечелил на своя страна (XXIII, 15).

Баргусии — народност в *Тараконска Испания*, северно от река Ебро, подчинена от *Ханибал* в 218 г. пр.н.е. (XXI, 32).

Баркиди — партията на привържениците на *Хамилкар Барка* и на сина му *Ханибал* в *Картаген* (XXI, 1; XXI, 9; XXVIII, 12; XXX, 42).

Бебий Тамфил, Квинт (III в. пр.н.е.) — по време на обсадата на *Сагунт* (219 г. пр.н.е.) пратеник заедно с *Публий Валерий Флак* в *Картаген* с настояване да бъде наказан военачалникът, нарушил договора от 226 г. пр.н.е. Мисията им претърпяла неуспех (XXI, 6).

Белона (мит.) — богиня на войната, сестра и придружителка на *Марс*. Изобразявали я с дълга дреха, копие, щит и окървавен бич. В нейния храм на *Марсово поле* заседавал сенатът при важни събития, свързани с мира и войната (VIII, 9).

Бомилкар (III в., пр.н.е.) — началник на картагенския флот, който помагал на *Сиракуза* по време на обсадата ѝ (213–212 г. пр.н.е.), (XXV, 25).

Брен (IV в. пр.н.е.) — предводител на галите във войната с Рим през 390–387 г. пр.н.е. Името му вероятно означавало „вожд“ и следователно не било негово собствено име, а титла (V, 38; V, 48).

Брутий — жителите на *Брутиум* (Брутий) (XXX, 32).

Брутиум (Брутий) — област, заемаща югозападния край на Апенинския полуостров. В далечна древност се наричал *Енотрия* (XXVIII, 12).

B

Вакцèи — войнствено племе в *Тараконска Испания*, покорено от *Ханибал* в 220 г. пр.н.е. (XXI, 5).

Валèрий, Марк (VII в. пр.н.е.) — първият *фециал-вербенарий* в Рим, избран по време на войната на *Тул Хостилий с Алба Лонга* (I, 24).

Валèрий Анциа̀т (I в. пр.н.е.) — римски историк, представител на така наречената „млада аналистика“. Автор на съчинение в 75 книги, обхващащо римската история до *Сула*. Отнасял се твърде безкритично към изводите си (XXXIII, 10).

Валерий Корвус, Марк (IV в. пр.н.е.) — в 349 г. пр.н.е. като военен трибун се отличил във войната срещу галите, откъдето получил и прозвището си, което означава „гарван“. Консул през 348, 346, 343, 335 г., върховен жрец от 340 г. пр.н.е. нататък, победител на *волските и самнитите* (VII, 26; VIII, 9).

Валèрий Поплѝкола, Публий (?-503 г. пр.н.е.) — римски благородник, взел дейно участие в изгонването на *Тарквиниите* от Рим. Консул през 509 и 504 г., пр.н.е., празнувал триумф за победите си над *сабините и вейентите*, виден римски законодател, с чието име се свързват редица от законите на новоустановената римска република (I, 58-59; II, 2; II, 6-7; II, 11).

Валèрий Потѝт, Луций (V-IV в. пр.н.е.) — военен трибун с консулска власт през 417, 406, 403, 401, 398 г. пр.н.е., началник на конницата при диктатора *Марк Фурий Камил* в 390 г. пр.н.е., видна личност от този период на римската история (V, 48).

Валèрий Флак, Публий (III в. пр.н.е.) — легат в 216 г. пр.н.е., участвувал в отбраната на *Нола* (XXI, 6; XXII, 16).

Бèзерис — рекичка в *Кампания* до *Везувий*, известна с битката между *латини и римляни* в 340 г. пр.н.е. (VIII, 8).

Везувий — планина и вулкан в *Кампания*, югоизточно от *Неапол* (VIII, 8).

Вèи — древен град на река *Кремера*, северно от Рим, един от дванадесетте града на *Етруския съюз*. Водил продължителни войни с

Рим. Бил завладян през 396 г. пр.н.е. от диктатора *Марк Фурий Камил* (I, 15; II, 6-7; V, 38-39; XXII, 3; XXII, 14).

Вейенти — жителите на град *Венеция* (I, 15; I, 26; I, 30; I, 33; II, 13).

Велити — лековъръжени войници в римската армия, чието предназначение било да дразнят неприятеля с внезапни нападения (XXX, 32).

Велитра — град на волските в Южен Лациум. Римска колония от 494 г. пр.н.е. (II, 34; VIII, 3).

Велия — достигаща до *Палатинския хълм* височина в *Рим*, от която тръгвал към *Форума Свещените пътища* (II, 7).

Венети — група племена, населявали в древността северният бряг на Адриатическо море, на североизток от река По. Според археологическите данни появили са се тук през XII-XI в. пр.н.е. Основният им поминък бил земеделие и скотовъдство, особено коневъдство. Главните им градове били Атесте (съвр. Есте) и Патавиум или Патавий (съвр. Падуа). Венетите били съюзници на *Рим* в борбата му с келтските племена през IV в. пр.н.е. По време на Втората пуническа война (218–201 г. пр.н.е.) също били на страната на *Рим*. В началото на II в. пр.н.е., започнала римската колонизация на техните територии (I, 1).

Венера (мит.) — древна италийска богиня на вегетацията и пролетния цъфтеж. Била изместена и отъждествена с Афродита, култът, към която проникнал в *Рим* през *Сицилия*, откъдето е и епитетът ѝ *Ерицина* — по името на планината Ерикс в *Сицилия*, нейно култово средище. В началото на III в. пр.н.е. култът ѝ станал държавен в *Рим*. Постепенно от всички нейни функции надделяла тази на богиня на любовта, и то на чувствената любов. Като майка на *Еней* и родоначалница на императорския Юлиев род и на целия римски народ, тя твърде рано придобила политическо значение — за римляните тя била закрилница на града, създателка на граждансия сговор и любовта между хората (I, 1; XXII, 9–10).

Венузии — град в *Апулия*, на река *Ауфид*, в подножието на планината *Бултур*. В него избягал консулът *Гай Теренций Варон* след поражението на римляните при *Кана* в 216 г. пр.н.е. (XXII, 49).

Веста (мит.) — римска богиня на свещеното огнище, на градската община, на *курията*, на дома. Култът ѝ, възходящ към най-древните индоевропейски традиции, един от изконните в *Рим*, бил

свързан със светините на града — Паладия, донесен от *Еней* и съхраняван в храма на *Веста* като залог за мощта на *Рим*, и Регията — царския дворец. Нейните жрици — *весталките* — поддържали в храма ѹ свещения огън, който не бивало да угасва никога (I, 20; XXII, 10).

Весталки — жрици на *Веста*, девойки от знатни семейства, които служели на богинята в продължение на 30 години. Основното им задължение било да поддържат свещения огън в храма на *Веста*. Облечени и забулени в бяло, с диадема на главата, те извършвали обредите и се молели за благото на Римската държава. Ползвали се с голяма почит и много привилегии. Личността им била неприкосновена (I, 3; V, 39–40).

Ветурия — майката на *Гней Марций Кориолан*, повела римските матрони към неговия лагер, когато той се готвел да нападне *Рим*, и го убедила да прекрати войната (II, 40).

Вѝка Пòта (Могъща победителка) — първоначалното име на богинята на победата Виктория. Храмът ѹ се намирал на *Палатинския хълм* (II, 7).

Вѝлий Тàпул, Пùблий (III-II в. пр.н.е.) — римски пратеник, изпълнявал редица дипломатически мисии: 197–196 г. пр.н.е. в Гърция, 196 г. пр.н.е. при *Антиох III* в Лизимахия и при *Евмен II* в Пергам, както и при *Ханибал* в Ефес (XXXV, 13–14).

Вѝнеа — подвижен дървен навес с двускатен покрив и плетени стени, предпазван от подпалване с кожи и мокри торби. Бил употребяван при обсада (XXIII, 18).

Виндикта — преторски жезъл на освобождението. Докоснатият с него роб ставал свободен (II, 5).

Витèлии — римски род, участвувал в заговора за връщането на *Тарквиниите* (II, 3; II, 7).

Военен трибун — началник на отделен легион. Във всеки легион трибуните били шестима и се редували при изпълнение на задълженията си, които били предимно военноадминистративни и стопански, но не и юридически. Всеки трибун управлявал легиона в продължение на два месеца (V, 38; V, 47-48; VII, 10; VII, 26; VIII, 6; XXII, 14; XXII, 38; XXII, 49-50; XXV, 23).

Волски — староиталийско племе в *Лациум*, живяло по двата бряга на река Лирис до Тиренско море. Водели чести войни с *Рим*,

едва в 338 г. пр.н.е. били напълно подчинени и получили статут на римски съюзници (I, 53; II, 34-40; VII, 26; VIII, 5).

Волтурн — югоизточен вятър, духащ откъм планината Вултур, която се намирала на границата между *Апулия*, *Лукания* и *Самницум*. Пречел на римляните по време на битката при *Кана* в 216 г. пр.н.е. (XXII, 43; XXII, 46).

Волумния — съпругата на *Гней Марций Кориолан* (II, 40).

Вулкан (мит.) — бог на разрушителната огнена стихия, отъждествяван с гръцкия Хефест, а също и на очистителния огън, откъдето е обичаят да се изгаря в негова чест оръжието на победения враг. Имел свой жрец — *фламин*, и празник — Вулканалии. Играел известна роля в магиите — приписвана му била способност да отсрочва с десет години повелите на съдбата (VIII, 10; XXII, 10).

Вултурн — река в Северна *Кампания* (XXII, 14-15; XXIII, 14; XXIII, 17).

Върховен понтифекс — вж. понтифици.

Г

Габии — древен латински град между *Рим* и *Пренесте* със светилище на *Юнона*. Бил най-значителният град от *Латинския съюз*. Според преданието бил завладян с хитрост от последния римски цар *Тарквиний Горди*. След изгонването на владетелския род от *Рим* в този град потърси убежище синът на царя *Секст Тарквиний*, но бил убит (I, 53-54; I, 60; V, 49; XXII, 14; XXV 1; XXV, 9).

Габини — жителите на Габии.

Гадес — остров и град в *Испания* Бетика, южната част на Испания, на запад от *Гибралтар*, който в древността се наричал Гадески проток. Градът играл известна роля във войните, водени от различни карthagенски военачалници на европейския континент (XXVIII, 12).

Гай Аврелий — вж. Аврелий, Гай.

Гай Аквилий — вж. Аквилий, Гай.

Гай Атилий Серан — вж. Атилий Серан, Гай.

Гай Калпурний — вж. Калпурний Пизон, Гай.

Гай Клуѝлий — вж. Клуилий, Гай.

Гай Лөлий — вж. Лелий, Гай.

Гай Лициний Калв — вж. Лициний Калв, Гай.

Гай Лутаций Катул — вж. Лутаций Катул, Гай.

Гай Муций Сцевола — вж. Муций Сцевола, Гай.

Гай Теренций Варон — вж. Теренций Варон, Гай.

Гай Фламиний — вж. Фламиний, Гай.

Гай Центений — вж. Центений, Гай.

Галеагра — кула от укрепителната система на *Сиракуза* в северната част на града, близо до *Трогиланското пристанище* (XXV, 23).

Гали (келти) — народност, населявала в древността земите на днешна Франция, Белгия, Швейцария и част от Британските острови. През 390 г. пр.н.е. галите завладели Рим (без *Капитолия*) и се оттеглили, като получили голям откуп. В 360 г. пр.н.е. отново нахлули

в Лациум, но били отблъснати, а малко след това *Луций Фурий Камил* ги победил в решително сражение. В 332 г. пр.н.е. бил сключен мирен договор. По време на Втората пуническа война през 218 г. пр.н.е. *Ханибал* влязъл във връзка с племената в Южна Галия, покорени насоку от Рим, и след като преминал *Алпите*, получил обещаната от тях подкрепа — те се влели в армията му и я увеличили повече от два пъти. След битката при Требия избухнало всеобщо въстание на келтските племена, но в същото време те водели тайни преговори с Рим, за да се осигурят срещу евентуални репресии при победа на Рим. Галите били окончателно покорени и превърнати в поданици на римска провинция от Гай Юлий Цезар в така наречените Галски войни от 58 до 51 г. пр.н.е. (V, 38-49; VII, 9-10; VII, 25-26; XXI, 32; XXI, 38; XXII, 1; XXIII, 14; XXII, 46; XXX, 32).

Галия — страната на *галите*. Има се предвид най-вече Южна Галия — днешна Северна Италия и Южна Франция (XXII, 43; XXIII, 14).

Галският залив — днешният Лионски залив (XXVI, 19).

Галските могили — място в центъра на Рим, където според легендата галите изгаряли труповете на умрелите от епидемията, избухнала, докато обсаждали Капитолия през 390 г. пр.н.е. (XXII, 14).

Геганий — римски род с албански произход (I, 30).

Геганий Мацерин, Тит (VI-V в. пр.н.е.) — консул в 492 г. пр.н.е. заедно с *Публий Минуций Аугурин* (II, 34).

Гемин Меций — вж. *Меций Гемин*.

Гений — първоначално божество, създател на рода, после бог на мъжката сила, олицетворение на вътрешните сили и способности на мъжа. Смятало се, че всеки мъж има свой *гений*. Особено се почитал геният на бащата на семейството (*pater familias*). Освободените роби почитали *гения* на своя патрон. Свои *гении* — духове покровители — имали градове, местности (всяка местност имала своя *гений*), корпорациите, войнските части и др. Най-често бил представян в образа на змия или на юноша с рог на изобилието и чаша. На *гения* на Рим бил посветен на *Капитолия* щит на *Форума* имало негова статуя (XXI, 52).

Генуа — пристанище и търговски град на *лигуриите*, завладян от *Сципион Стари* в 218 г. пр.н.е. (XXI, 32).

Герөон — град на границата между *Апулия* и *Самниум*, обсаждан продължително от *Ханибал* в 216 г. пр.н.е. (XXII, 39; XXII, 44).

Гे́рион (мит.) — син на Хризаор и Калироя, великан с три тела, цар на испанския остров Еритея, убит от *Херкулес*, които му откраднал стадата от крави (I, 7).

Гетули — населението на областта Гетулия в Африка — южната част на днешно Мароко и Западна Сахара (XXIII, 18; XXX, 12).

Гитиум — крайморски град в Лакония (Гърция), днес Палиополис (XXV, 13).

Гней Корнелий Лентул — вж. Корнелий Лентул, Гней.

Гней Корнелий Сципион — вж. Корнелий Сципион Калв, Гней.

Гней Марций Кориолан — вж. Марций Кориолан, Гней.

Гней Октавий — вж. Октавий, Гней.

Гней Помпей Велики — вж. Помпей Велики, Гней.

Гней Сервилий Гемин — вж. Сервилий Гемин, Гней.

Големият канал — канал, водещ от *Форума* към *Тибур*. Отводнявал долината между *Палатинския* и *Капитолийския* хълм. Отначало минавал по повърхността, а през II в. пр.н.е. стените му били покрити със свод (I, 56).

Гони — град в *Тесалия* (Северна Гърция), в западната част на долината *Темпи*, на десния бряг на река Пеней. Там се оттеглил *Филип V* след поражението си при *Киноскефале* (XXXIII, 10).

Д

Дамип (III в. пр.н.е.) — лакедемонец, който по време на обсадата на Сиракуза в 214 г. пр.н.е. бил изпратен от обсадените да моли за помош македонския цар Филип V и бил заловен от римляните (XXV, 23).

Декурия — десятка, най-малкото подразделение в римската конница (ХХII, 38).

Делфий — град и светилище във Фокида, в подножието на планината Парнас с най-прочутия оракул в древността, играл немалка политическа роля. Божествените отговори били предавани на смъртните от пророчицата Пития (I, 56; ХХIII, 14).

Демарат (VII в. пр.н.е.) — виден представител на рода на Бакхиадите, управлявал дълго време в Коринт. След свалянето на Бакхиадите и поемането на властта от тирана Кипсел (окл. 657–627 г. пр.н.е.) емигрирал в еtrusкия град Тарквинии. Баща на римския цар Тарквиний Стари (I, 34).

Децемвири — в най-общ смисъл колегия от десет души. В текста става дума за жреческа колегия, която съхранявала и тълкувала *сабилинските книги*, отговаряла за култовете на Новите божества в Рим и се грижела за провеждане на *лектистерниумите* (ХХI, 52; ХХII, 1; ХХII, 9–10).

Деций — вж. Деций Мус, Публий.

Деций Мус, Публий (?-340 г. пр.н.е.) — известен герой от републиканская епоха. Като военен *трибун* се отличил във войната срещу самнитите в 343 г. пр.н.е., като консул в 340 г. пр.н.е. се жертвувал във войната с *латините*, за да спаси римските войски (VIII, 9–10).

Диана (мит.) — древна италийска богиня на горите и полята, на животните и лова, на Луната и нощните вълшебства, и на родилките под името Луцина. Прочуто било нейното светилище в *Ариция* — култов център на *Латинския съюз*. Като покровителка на лatinите, тя придобила политическо значение и й бил построен храм на

Авентинския хълм в Рим. Денят на основаването му — 13 август — бил празник на робите. По-късно била отъждествявана с Артемида, Селена, Изида (XXII, 10; XXV, 23).

Диктатор — извънредна *магистратура* в Рим. Бил избиран на заседание на сената по предложение на консул, когато над града надвиснала някаква много голяма непосредствена опасност — външна или вътрешна. Имел право на властта в продължение на шест месеца, но веднага след отстраняване на опасността бил длъжен да се оттегли. На него били подчинени всички останали *магистрати*, с изключение на *народните трибуни*. Бил върховен военачалник на пехотата. Той си назначавал помощник — началника на *конницата* (I, 23-24; V, 48-49; VII, 9-10; VII, 25-26; VIII, 10; XXII, 8-12; XXII, 15; XXIII, 14; XXVI, 10).

Друёнция — река в Галия, ляв приток на долен Родан, днес — Дюранс (XXI, 32).

Дукарий (III в. пр.н.е.) — гал от племето *инсубри*, убил консула Гай Фламиний в битката при *Тразименското езеро* (XXI, 6).

E

Евандър (мит.) — син на Хермес и на аркадската нимфа Никострата, почитана в Рим като *Кармента*. Още преди Троянската война основал на мястото на бъдещия Рим аркадската колония *Палантеум* на хълма, наречен по-късно *Палатин*. Според преданието пренесъл в Италия писмеността и култовете на Деметра, Посейдон, *Херакъл*, Нике и Пан (латинския *Луперк*). Оказал гостоприемство на *Херакъл* и *Еней*. В подножието на *Палатинския* хълм имало олтар и статуи на *Евандър* и сина му *Палант* (I, 5; I, 7).

Евганеи — легендарно племе, живяло по земите на венетите и после изтласкано от тях в *Алпите* (I, 1).

Евмèн (III-II в. пр.н.е.) — цар на *Пергам* от 197 до 159 г. пр.н.е., съюзник на римляните във войната им с *Антиох III* (XXXV, 13).

Евриал — укрепен хълм в западната част на *Сиракуза* (XXV, 25).

Егатски острови — три острова при северозападния край на *Сицилия*, място на решителната победа на римския флот над картагенския в 241 г. пр.н.е., която поставила край на Първата пуническа война (XXX, 32).

Егèрий — внук на коринтянина *Демарат*, братов син на *Тарквиний Приск*, баща на *Тарквиний Колатин* — единия от първите двама консули. Името му означава „беден, нещастен“ (I, 34; I, 57).

Егèрия (мит.) — изворна нимфа, гадателка, съпруга или любима и съветничка на римския цар *Нума Помпилий*. Била почитана и като богиня на ражданията, и като *Диана* в нейния лес при *Ариция*, а също така и заедно с *Камените* пред *Порта Капена* в Рим (I, 19; I, 20).

Егìмур — остров срещу *Картаген*, който затварял Картагенския залив (XIX, 27).

Едѝл — магистратска длъжност, учредена заедно с тази на *народните трибуни* и първоначално двамата *плебейски едили* били техни помощници. Местопребиваването им било в храма (*aedes*) на *Церера*, откъдето идва и названието им. От 367 г. пр.н.е. започнали да

се избират още двама — *курулни едили*, — които задължително трябвало да са *патриции*. Главните им задължения били; *cura urbis* — грижа за благоустройството и реда в Рим наред с редица полицейски функции; *cura annonae* — грижа за продоволствието и наблюдение на пазарите; *cura ludorum* — организиране на народни зрелища и игри. Срокът на *магистратурата* им бил една година (XXII, 49; XXVI, 10).

Екви (еквиколи) — старо войнствено италианско племе, населявало земите, североизточно от Рим, между областите на *сабините* и *хернициите*, по поречието на река *Аниен* от *Тибур* и *Пренесте* до *Фуцинското езеро*. Били съюзници на *волските*, водили продължителни войни с Рим. Окончателно били покорени през III в. пр.н.е. (II, 32; II, 40; II, 53).

Елена (мит.) — дъщеря на Зевс и Леда, сестра на Кастор и Полидевк (Полукс) и Клитемнестра. Омъжена за спартанския цар Менелай. Отвлечането ѝ от троянския принц Парне станало причина за Троянската война. В Лакония Елена била почитана като божество на умиращата и възкръсваща природа (I, 1).

Елея — град на западното крайбрежие на Мала Азия (XXV, 13).

Елий Пет Публий (III в. пр.н.е. — 174 г. пр.н.е.) — виден римски държавник. Претор през 203 г. пр.н.е., началник на конницата при диктатора Гай Сервилий Гемин в 202 г. пр.н.е., консул в 201 г. пр.н.е., когато завършила и Втората пуническа война, *авгур* от 208 г. пр.н.е. до смъртта му. Един от първите юристи в Рим (XXX, 40).

Емилий Лèпид, Марк (III в. пр.н.е.) — претор в 217 г. пр.н.е., който бил натоварен с грижата да поеме и извърши определени религиозни обреди след битката при *Тразименското езеро* (XXII, 9).

Емилий Павел, Лùций (III в. пр.н.е.) — консул през 219 и 216 г. пр.н.е. заедно с Гай Теренций Варон. Загинал в битката при Кана, след като въпреки неговата воля колегата му влязъл в сражение с Ханибал (XXII, 38–50).

Емпория — пристанищен град в Североизточна Испания, колония на Фокея (XXV, 9).

Еней (мит.) — един от първите троянски герои, дардански вожд, син на Приамовия братовчед *Anхиз* и на Афродита (Венера). След като Троя паднала в ръцете на елините, той бил пощаден от тях заради благочестието и храбростта му. Повел с флота свита от оцелели троянци и понесъл отечествените *пенати*, стария си баща и сина си

Асканий (Юл). След много премеждия пристигнал заедно с троянците в *Лациум* и бил посрещнат дружелюбно от лаврентския цар *Латин*, който видял в лицето на чужденеца вещания от предсказанията бъдещ съпруг на дъщеря му *Лавиния*. Обявил им война *Турн*, царят на *рутулите*, годеник на *Лавиния*. *Еней* победил и убил *Турн*, но паднал убит и *Латин*. След смъртта му *Еней* се възцарил, като обединил с местните племена своите *троянци*. Станал родоначалник на римляните и след смъртта си възлязъл обожествен на небето. Тридесет години по-късно синът му *Асканий (Юл)* основал в подножието на *Албанската планина* града *Алба Лонга*, метрополията на по-късния *Rim* (I, 1–3).

Еней Силвий — вж. *Силвий*.

Енети — племе, населяващо *Пафлагония* (Мала Азия), съюзник на *Троя*. Според легендата част от *енетите*, водени от троянеца *Антенор* след падането на *Троя*, се заселили в областта на днешна Венеция (I, 1).

Епѝпола — квартал на *Сиракуза*, който се намирал в северозападната, най-високата част на града, (XXV, 24).

Епѝр — планинска област в северозападната част на Гърция (XXIV, 34; XXXIII, 7–10).

Епицид (III в. пр.н.е.) — един от водачите на прокартагенската партия в *Сиракуза*, която успяла да завземе властта в 214 г. пр.н.е. В продължение на две години отблъсквал римляните от града. *Марцел* успял да превземе *Сиракуза* едва когато картагенците вече нямали възможност да й помогнат — в 211 г. пр.н.е. (XXIV, 33; XXV, 23–25).

Ерицина — епитет на Афродита (Венера) по името на планината Ерикс в *Сицилия*, където имало нейно светилище — вж. *Венера* (XXII, 9–10).

Есквили́н — най-големият и най-високият от седемте хълма на *Rim*. Намира се в североизточната част на града (XXVI, 10).

Есквили́нската порта — една от градските порти на *Rim*. Намирала се на хълма *Есквилин*, в североизточната част на града (II, 11; XXVI, 10).

Етолийски съюз (ок. 367–168 г. пр.н.е.) — съюз на гръцките племена, населявали областта *Етолия* в Средна Гърция, основан през IV в. пр.н.е. От средата на века се превърнал в значително политическо обединение на полисите в Средна Гърция с център Терма, свързани в борбата срещу *Македония* за отстояване на независимостта си. В

условията на развитата робовладелска икономика *етолийците* намерили своето място като енергични пирати роботърговци. По време на първите две войни на Рим с *Македония* (215–205 и 200–197 г. пр.н.е.) съюзните градове били на страната на Рим. След Третата македонска война (168 г. пр.н.е.), в която етолийците не подкрепляли Рим, съюзът престанал да съществува (XXV, 23; XXXIII, 7; XXXV, 13).

Етолийци — членовете на *Етолийския съюз* (XXV, 23; XXXV, 13).

Етрурия — богата и плодородна област в Централна Италия, между *Тибър*, Тиренско море и Апенините, населявана някога от *етруските*. Днес Тоскана (I, 2; I, 35-36; II, 34; XXI, 63; XXII, 7).

Етруски (турски; на гръцки — тирсени или тирени) — древни племена, населявали в I хилядолетие пр.н.е. северозападната част на Апенинския полуостров, областта *Етрурия*, и създали развита цивилизация, предшествуваща римската. Произходът им е неясен. Античната традиция смята, че произхождат от изток. В съвременната наука преобладава мнението, че източните пришълци са били само част от етническите групи, участвуvalи във формирането на *етруските*, осъществоilo се в самата Италия докъм VIII в. пр.н.е.

Във VII в. пр.н.е. *етруските* вече имали многочислени градове крепости от типа на гръцките полиси. Вероятно към края на VII в. пр.н.е. възникнала конфедерацията на дванадесетте етруски грададържави (*Веи*, *Тарквинии*, *Пере*, *Волсиний* и др.). Постепенно влиянието на етруските се разпространило почти върху цяла Италия. Но конфедерацията се оказала политически нестабилна. Усиливаласе също активността на външните врагове — гърци, *самнити*. В хода на войните с Рим *етруските* загубили един след друг най-важните си градове.

Етруските оказали силно влияние върху културното развитие на древна Италия, особено на римляните, за които били образец в приложните изкуства и строителното дело. От *етруските* римляните приели ред особености на политическата организация, структурата и въоръжението на армията, инсигниите на управляващите лица. Митологията и религията на етруските оказали силно влияние върху римската митология и религия. Смята се, че чрез *етруските* племената от Средна и Северна Италия приели гръцкото писмо (I, 2-3; I, 8; I, 15; I, 23; I, 30-31; I, 60; II, 6-7; II, 10-13).

Ефес — крайморски град в Мала Азия срещу остров Самос. В II в. пр.н.е. бил част от държавата на *Селевкидите*. В него потърси убежище и подкрепа *Ханибал*, след като в 195 г. пр.н.е. влязъл в конфликт с картагенските първенци и напуснал *Картаген* (XXXV, 13).

3

Закинт — остров в Йонийско море, на запад от *Пелопонес*, днес Занте. Според преданието бил метрополия на *Сагунт* (XXI, 7).

Зама — укрепен град в Южен Зевгитан (Нумидия), на югозапад от *Картаген*. В 202 г. пр.н.е. недалеч от него се провела решителната битка между *Сципион Африкански* и *Ханибал*, донесла на Рим победата във Втората пуническа война (XXX, 32).

Зевс (мит.) — върховен гръцки бог, неограничен владетел на небето и земята, над боговете и хората. Бог на дневната светлина, на всички небесни и атмосферни явления, от които зависи плодородието. Той пращал росата, дъжда, снега и вятъра, мятал мълниите, възворявал ред и хармония сред природата, бил застъпник на божествената справедливост в държавата и семейството (XXIV, 33).

И

Ибèр — река в Северна *Испания*, днес *Ебро*, граница между сферите на влияние на *Рим* и *Картаген* според договора, сключен между тях в 226 г. пр.н.е.

Иди — петнадесетият или тринадесетият ден от месеца. По време на Втората пуническа война на мартенските *иди* (15 март) встъпвали в длъжност новоизбранные консули (XXI, 63).

Илергèти — племе в *Тараконска Испания* с главен град *Илèрда*, подчинено на *Ханибал* в 218 г. пр.н.е. (XXI, 32).

ѝлион — другото име на Троя (вж. Троя), (I, 13).

Илирия — планинска страна по източното крайбрежие на Адриатическо море на север от Гърция, приблизително на териториите на по-късните области Далмация, Босна и Албания. *Рим* започнал да воюва с *Илирия* в 229 г. пр.н.е., което е началото на неговата експанзия на Изток (XXIV, 34).

Инсубри — келтско племе в Транспаданска *Галия* — на север от река *По* — с главен град *Медиоланум*, днешния Милано (XXII, 6).

ѝнуус (绵.) — така италийските овчари наричали *Фаун*, доброжелателно божество на полята и горите, който научил народа на земеделие, отъждествяван с гръцкия *Пан* и изобразяван като него. Особено го почитали пастирите, защото пазел стадата им от вълци. В негова чест били устройвани празненства *Фауналии* по селата през декември и *Луперкалии* в *Рим* през февруари (I, 5).

Исалк — предводител на *гетулите* в армията на *Ханибал* (XXIII, 18).

Испания — название на територията на Иберийския полуостров, който още от древността се славел с находищата си на благородни метали и с плодородието на почвата си. Племената, които обитавали полуострова, били войнствени и някои от тях в продължение на няколко века отстоявали своята независимост. По крайбрежието му още във VI в. пр.н.е. били основани гръцки и финикийски колонии, но за първи път той привлякъл вниманието на една от големите

средиземноморски държави — *Картаген* — в III в. пр.н.е., когато след Първата пуническа война той загубил *Сицилия*. От 237 до 229 г. пр.н.е. *Хамилкар Барка* успял да привлече на своя страна много от местните племена, испанци се сражавали и в армията на *Ханибал*. Военните действия в Испания по време на Втората пуническа война се водели с променлив успех до 206 г. пр.н.е., когато картагенците били окончателно изтласкани от полуострова. Но римското влияние там се ограничавало върху крайбрежната ивица — опорни пунктове за Рим били градовете *Таракон*, *Нови Картаген* и *Сагунт*. За да стабилизират своето господство, римляните започнали да основават военни поселения. В 197 г. пр.н.е. римските владения в Испания били организирани в две нови провинции. След продължителни нелеки борби с местните племена римляните окончателно установили властта си в Испания едва в 25 г. пр.н.е. (XXI, 1; XXI, 6; XXII, 9; XXII, 39; XXII, 46; XXVI, 18; XXVIII, 12).

K

Казилинум (Казилин) — град в Кампания на река *Вултурн*, обсаджен и превзет от *Ханибал* в 215 г. пр.н.е. На следващата година римляните си го възвърнали (XXII, 15; XXIII, 14; XXIII, 17; XXIII, 19).

Как (мит.) — син на *Вулкан*, огнедишащ разбойник, получовек-полуживотно. Живеел в пещера на *Авентинския хълм*. Откраднал от *Херкулес* кравите на *Герион* и затова бил убит от героя. Предполага се, че става дума за местно божество, чийто култ бил заменен с този на *Херакъл* (I, 7).

Калация — град в *Самниум*, на *Апиевия път* между *Капуа* и *Беневентум* (XXIII, 14).

Калес — древен град на *авзоните* в Кампания (XXII, 15).

Каликула — малка планина в Кампания, близо до *Казилинум* (XXII, 15).

Калпурний Пизон, Гай (III в. пр.н.е.) — градски претор в 211 г. пр.н.е. Когато *Ханибал* наближавал Рим, на него била поверена защитата на цитаделата на *Капитолийския хълм* (XXVI, 10).

Камени (мит.) — изворни нимфи, стари италийски божества на песента и предсказанието, отъждествявани от римските поети с гръцките Музи. Светилището им се намирало недалеч от римската *Порта Капена* (I, 21).

Камил — вж. *Фурий Камил, Марк*.

Кампани — жителите на Кампания (VIII, 5; VIII, 10).

Кампания — богата и плодородна област в Централна Италия на юг от *Лациум*. Местното кампанско население, смесено със *самнити*, заемало част от Кампания с градовете *Атела*, *Казилинум* и *Катания*, които се намирали под влияние на *Капуа* — най-големия град в областта. Районът на юг от *Капуа* оставал за гърците. Към него се причислявали крайморските градове *Неапол*, *Херкулан*, *Помпей* и *Стабии*. Разположената на североизток от тях област с големите, изпитали гръцко и етруско влияние градове *Атела* и *Нола* били в приятелски отношения с *Неапол*. Кампания, включително и *Капуа*

станили римско владение след Първата самнитска война (343–341 г. пр.н.е.), (XXII, 14-15; XXII, 17).

Кана — село в *Апулия*, на десния бряг на река *Ауфид*, недалеч от *Канузиум*, близо, до което през лятото на 216 г. пр.н.е. *Ханибал* разбил обединените армии на *консулите Луций Емилий Павел и Гай Теренций Варон* (XXII, 14-15; XXII, 17-18; XXII, 43; XXII, 49–50).

Канузиум (Канузий) — град в *Апулия*, на десния бряг на река *Ауфид*, в който се събрали оцелелите след поражението при *Кана* римски воини (XXII, 50).

Капена — град в *Етрурия*, на река *Тибър*, в подножието на планината *Соракте* (XXII, I).

Капенати — жителите на *Капена* (XXVI, 11).

Капенската порта (или Порта Капена) — една от градските порти на *Рим*, в южната част на града, между *Авентин* и *Целий*. От нея започвал *Апиевият път*, който водел за *Капуа*. Недалеч от нея имало светилище на *Камените* (I, 26; XXVI, 10).

Капет (легенд.) — син на *Капис*, легендарен цар на *Алба Лонга* (I, 3).

Капис (легенд.) — син на *Атис*, легендарен цар на *Алба Лонга* (I, 3).

Капитолий — най-високата точка на Капитолийския хълм, западно от *Форума*, където в първата година на Републиката (509 г. пр.н.е.) било завършено строителството на храма на *Юпитер Всеблаг и Всемогъщ*, започнато от *Тарквиниите*, в който богът бил почитан заедно с *Юнона* и *Минерва*. На противоположното възвишение на хълма се намирала градската крепост, която единствена се задържала в ръцете на римляните, когато в 390 г. пр.н.е. *Рим* бил завладян от *галите*. В по-широк смисъл така се нарича целият Капитолийски хълм — политически и религиозен център на *Рим* (I, 8; I, 12; I, 19; II, 7; II, 10, V, 38-48; VIII, 4-5; XXI, 63; XXII, 51; XXVI, 10–18).

Капуа — древен град на *Кампания*, център и главен град на богата област със същото име, по десния бряг на река *Вултурн*. След битката при *Кана* (216 г. пр.н.е.) минала на страната на *Ханибал*. Римляните си я възвърнали в 211 г. пр.н.е. (VIII, 6; XXII, 1; XXIII, 14-18; XXV, 23; XXVI, 18).

Карина — един от най-богатите квартали на *Рим*, близо до *Есквилинския хълм* (XXV, 10).

Кармèнта (мит.) — аркадска нимфа, гадателка и лечителка, майка на Евандър, с когото се преселила от Аркадия в Рим, по-късно — обожествена. Неин храм се издигал на склона на Капитолийския хълм, имала олтари при Карменталската порта в Рим, между Капитолия и Тибър. Празненствата ѝ — *Карменталии* — били чествувани на 11 и 15 януари най-вече от жените (I, 7; V, 47).

Карпетàни — иберийска народност в Тараконска Испания, в басейните на реките Анас и Тадия, с главен град Толèтум (Толедо) (XXI, 5).

Картаген — колония на финикийския град Тир на брега на днешния Туниски залив, основан в 814 г. пр.н.е. Разцветът му започнал през IV в. пр.н.е. Постепенно разпространил своето влияние над останалите финикийски градове по африканското крайбрежие, имал подвластни нему градове в Испания и Сицилия, принадлежали му най-важните острови в Западното Средиземноморие. Към края на IV и началото на III в. пр.н.е. се превърнал в най-силната държава в югозападната част на Средиземноморския басейн. Икономическата основа на могъществото му била посредническата търговия, а също и селското стопанство. Политическата система в Картаген била олигархия. Начело на държавата стояли двама суфети, избрани от народното събрание, по името, на които се отбелязвала годината, но висшата власт била съсредоточена в ръцете на аристократите от съвета, състоящ се от 300 души. Картагенската армия била наемна. Командували я понякога видни картагенци, понякога наемни военачалници. Случвало се картагенските военачалници да действуват, независимо от управляващата олигархия и да влизат в конфликт с нея. В резултат от първите две войни с Рим (втората половина на III в. пр.н.е.) Картаген бил лишен от владенията си извън Африка, от флота си, от правото да води войни и трябало да заплати голяма контрибуция. След Третата пуническа война (149–146 г. пр.н.е.) градът бил разрушен, изгорен и сравnen със земята, жителите му — продадени в робство, а владенията му — превърнати в римската провинция Африка (XXI-XXX).

Карталон (III в. пр.н.е.) — картагенски военачалник, командувал Ханибаловата конница (XXII, 15; XXII, 19).

Картèя — главен град на племето *олкади* в Испания, на юг от Толетум (XXI, 5).

Каудинските теснини — проход в Северозападен Самниум на Апиевия път, близо до град Каудий. В него през 321 г. пр.н.е. по време на Втората самнитска война римляните били обкръжени от *самнитите* и капитулирали, след което били принудени да минат под ярем — най-голямото унижение за победените (XXII, 14).

Квèстор — първата помощна на *консула магистратура*. Квесторите отговаряли за хазната и за държавния архив. Първоначално били двама, после броят им нараснал. По време на военен поход се грижели за финансирането на армията и за продажбата на плячката. По-късно отделни *квестори* се грижели за финансовите операции във връзка с флота, с водоснабдяването и акведуктите. *Магистрат* със същите функции помагал на наместника на провинцията (XXII, 49; XXIII, 15; XXX, 32).

Квинкверема — кораб с пет реда весла (XXX, 13).

Квйнкий — римски род с произход от Алба Лонга (I, 30).

Квйнкий Пен, Тит (IV в. пр.н.е.) — диктатор в 361 г. пр.н.е. (VII, 9).

Квйнкий Фламинин, Тит (III-II в. пр.н.е.) — римски военачалник, победител на македонците при *Киноскефале* в 197 г. пр.н.е. В 196 г. пр.н.е. на Истмийските игри обявил свободата на гръцките градове от *Македония* и приемането им под покровителството на Рим. Във вътрешните работи на гръцките полиси той покровителствувал аристократическите партии, във връзка, с което им помагал в действията срещу спартанския тиран Набид (XXXIII, 7-10; XXXV, 13).

Квинт Бебий Тамфил — вж. Бебий Тамфил, Квинт.

Квинт Клавдий — вж. Клавдий, Квинт.

Квинт Клавдий Квадригариј — вж. Клавдий Квадригариј, Квинт.

Квинт Лутаций — вж. Лутаций Церкон, Квинт.

Квинт Минуций — вж. Минуций Терм, Квинт.

Квинт Сулпиций — вж. Сулпиций Лонг, Квинт.

Квинт Теренций — вж. Теренций, Квинт.

Квинт Теренций Кулеон — вж. Теренций Кулеон, Квинт.

Квинт Фабий Максим — вж. Фабий Максим Кунктатор, Квинт.

Квинт Фабий Пиктор — вж. Фабий Пиктор, Квинт.

Квирин (мит.) — дребно италийско божество. В античността етимологията на името му се свързвала или със сабинския град *Курес*, или със сабинската дума *quiris* — копие. Първоначално бил почитан от сабините на *Квиринала*. Включен бил в римския пантеон след сключването на мира между Ромул и Тит Таций. •Според съвременните изследвания в основата на името *Квирин*, както и на думата „курия“, е *vir* — „мъж, гражданин“. *Квирин* е бог на събранието на римските граждани, за което говори и тяхното старинно тържествено название „*квирити*“. Бил свързан и отъждествян с богове като *Марс*, *Ромул*, *Янус*. В по-късно време култът на *Квирин*, изтласкан от култа на *Марс* и на *Юпитер*, не играел особена роля. Бил възстановен от Август като култ на обожествения *Ромул* (I, 20; I, 32; V, 40).

Квирити — тържествено прозвище на римските граждани, вж. *Квирин* (I, 13; I, 24; I, 26; I, 32; II, 7; VIII, 6).

Киликия — област в югоизточната част на Мала Азия, между *Пафлагония* и *Сирия*. От VI в. пр.н.е. била под персийска власт, но в 333 г. пр.н.е. била завладяна от Александър Македонски. От 101 г. пр. н.е., била обявена за римска провинция, когато се превърнала в свърталище на пирати (XXV, 13).

Киноскефале — име на местност и два хълма в *Тесалия*, между Скотуса и Ограми, където в 197 г. пр.н.е. *Тит Квинкций Фламинин* нанесъл поражение на *Филип V Македонски*, с което бил сложен край на Втората македонска война (XXXIII, 7).

Клавдий, Квинт (III в. пр.н.е.) — народен трибун през 218 г. пр.н.е., през 220 г. пр.н.е. въвел закон, ограничаващ сенаторите в областта на морската търговия (XXI, 63).

Клавдий Квадригари Квинт (I в. пр.н.е.) — римски историк, представител на Късната аналистика. Неговите „*Анали*“ (летописи), или наречени още „*История*“, в 13 книги обхващали римската история от превземането на Рим от *галите* (390 г. пр.н.е.) до диктатурата на *Сула* (80-те години на I в. пр.н.е.). Запазените фрагменти свидетелствуват за риторически украсено и пълно с преувеличения изложение, за архаичен език. Бил използван като извор от Ливий (XXXIII, 10; XXXV, 14).

Клавдий Крас Инрегилензис, Апий (IV в. пр.н.е.) — консул заедно с *Луций Фурий Камил* през 349 г. пр.н.е., когато и умира (VII,

25).

Клавдий Марцèл, Марк (III в. пр.н.е.) — един от най-големите римски военачалници. Консул през 222, 214, 210, 208 г. пр.н.е., победител на галите в 222 г., в 216 г. пр.н.е. бил *претор* и стоял начело на флота в Остия. След битката при Кана получил нареддане да смени консула *Варон* и приел от него оцелелите след сражението войници в *Канузиум*. Успешно отбранявал от *Ханибал* град *Нола*. След двегодишна обсада в 212 г. пр.н.е. превзел *Сиракуза* (XXIII, 14-19; XXIV, 34; XXV, 23-24; XXV, 31).

Клавдий Пùлхер, Апий (III в. пр.н.е.) — като *претор* управлявал през 215 с пр.н.е. Сицилия, като консул в 212 г. пр.н.е. заедно с *Фулвий Флак* възвърнал на Рим град *Капуа*, който от 216 г. пр.н.е. поддържал *Ханибал* (XXIV, 33-34).

Клалии — римски род с произход от *Алба Лонга*, към който според легендите принадлежал последният цар на *Алба Лонга Гай Клуилий*.

Клалия (легенд., VI-V в. пр.н.е.) — смела римска девойка, дадена като заложница на *етруските* при сключването на мира в 509 г. пр.н.е. Избягала от тях и спечелвайки възхищението и на *етруските*, и на римляните, била освободена и възнаградена за смелостта си (II, 13).

Клиèнти — особен вид присъединени членове към патрицианските римски родове. Главата на рода бил техен покровител (патрон) и ги представлявал пред държавата и нейните институции. *Клиентите* носели родовото име на своя патрон и участвали във всички сакрални прояви на рода. По-късно всички освободени роби ставали клиенти на бившия си господар (II, 35).

Клуилии — вариант на името *Клелии*.

Клуилий, Гай (легенд., VI в. пр.н.е.) — последният цар на *Алба Лонга*, обявил война на Рим, но умрял преди края ѝ (I, 22-23).

Клуилиев ров — ровът, заобикалял лагера на *Гай Клуилий* при последния му поход срещу *Тул Хостилий*. Намирал се на 8 римски мили южно от Рим (I, 23; II, 39).

Козето блато — място на *Марсово поле*, където според преданието изчезнал *Ромул* (I, 9; I, 16).

Колация — сабински град на река *Аниен*, източно от Рим, в който живеел *Тарквиний Колатин*, единият от първите двама римски консули, произхождащ от царския род на *Тарквиниите* (II, 57-59).

Колинската порта (или Порта Квириналис) — една от градските порти на Рим, в северозападната му част, при хълма Квиринал (II, 11; V, 41; XXVI, 10).

Комиции — народното събрание в Древния Рим. Комициите били няколко вида;

куриатни комиции — събрание на *патрициите по курии*, възходящо към родовия строй. В царската епоха (VIII-VI в. пр.н.е.) решавали въпросите на войната и мира и избора на царете. В епохата на Републиката загубили своето значение, запазвайки формално правото да дават военни пълномощия на *магистратите* и да решават въпроси, свързани с отношенията между членовете на родовете и фамилиите;

центуриатни комиции — събрание по центурии, обединяващи патрициите и плебеите на принципа на имуществения ценз. Според историческата традиция били създадени в средата на VI в. пр.н.е. от *Сервий Тулий*. Първоначално от 198 центурии 98 били от първи разряд, което осигурявало превес на богатите граждани във вземането на всички важни решения. Постепенно се демократизирали чрез редица реформи. *Центуриатните комиции* решавали въпросите на войната и мира, избрали висшите *магистрати*, изпълнявали съдебни функции;

трибутни комиции — събрание на всички граждани по териториални окръзи (триби). Възникнали от събранията на плебеи, на които се избрали *народни трибуни* и *плебейски едили*. В резултат от борбата на плебеите с *патрициите* получили законодателна и съдебна власт и право да избират всички *некурулни магистрати*. Превърнали се в най-важния вид народно събрание в периода на Републиката.

Комициум (комиций) — място в северната част на *Форума*, където били провеждани народните събрания. Там се свиквали куриатните и в някои случаи *трибутните комиции*, докато *центуриатните* се събирали на *Марсово поле* (II, 10).

Компса — град в Южен Лациум (XXIII, 14).

Конници — прослойка от богати *плебеи*, от която през царския период и Републиката била съставяна римската конница. През III-II в. пр.н.е. *конниците* образували втората по важност прослойка след *сенаторите*, с имуществен ценз 400 000 *сестерции*, превръщайки се в търговско-лихварско съсловие, тъй като взели в свои ръце търговията, събирането на данъците в провинциите, парично-лихварските

операции. Макар да нямали политическата сила на сенаторската аристокрация, те имали голямо икономическо влияние (I, 36).

Консуалии — празник на Консус, древно римско божество, пазител на зърнените запаси, прибрани за зимата в подземни хранилища. Провеждал се ежегодно на 21 август и 15 декември и само тогава римляните имали достъп до подземния олтар на бога, който се намирал сред Големия цирк. На тържествата се устройвали надбягвания с коне и мулета, окичени с цветя. Впоследствие се слели с празника на Нептун, покровителя на конете. Според легендата празникът бил учреден от Ромул при грабването на сабинянките (I, 9).

Консул — консулите били първите *магистрати* на римската република, наследили всички светски пълномощия на царете. Били избирани от *центуриатните комиции* за една година, която се отбелязвала с техните имена. Били двама с еднаква власт, отначало патриции, от IV в. пр.н.е. Единият трябвало да бъде *плебей*. Имали право да свикват сената и народа в *центуриатните комиции*. Председателствували заседанията на *сената*. Грижели се за обществения ред в *Италия* и за защитата на общественото имущество. Постепенно с учредяването на другите магистратури били лишени от някои права. Така върховната съдебна власт минала в компетенциите на *преторите*, законодателната инициатива — у *народните трибуни*. Консулите решавали дали обстоятелствата налагат диктатура и посочвали диктатор, на когото се подчинявали. През останалото време на тях се подчинявали всички останали *магистрати*. По-късно сенатът давал и на тях диктаторски права със специална формула. Били главни представители на държавата по време на богослужения и върховни военачалници, командуващи пехотата. Когато били заедно, упражнявали властта, като се редували през два дена. Отличителните знаци на тяхната длъжност били 12 ликтора, пурпурен плащ и курулно кресло, тога с пурпурна ивица (I, 60; II, 2-7; II, 11; II, 34-39, V, 39; V, 47; VII, 9; VII, 25-26; VIII, 4-10; XXI, 6; XXI, 63; XXII, 8; XXII, 11; XXII, 38-40; XXII, 49; XXVI, 10-18; XXX, 43).

Корбион — град на *еквите* на северния склон на планината Алgid, югоизточно от Рим (II, 39).

Кориоли — град в *Лациум*, столица на *волските*, завладяна в 494 г. пр.н.е. от *Гней Марций*, който получил за това прозвището *Кориолан* (II, 34; II, 39).

Корнелий Кос, Авъл (IV в. пр.н.е.) — началник на конницата в 349 г. пр.н.е. при диктатора *Тит Манлий Торкват* (VII, 26).

Корнелий Лентул, Гней (III-II в. пр.н.е.) — военен трибун в 216 г. пр.н.е., участвувал в битката при Кана. Консул в 201 г. пр.н.е., командир на римския флот в *Сицилия*, авгур от 217 до 183 г. пр.н.е. (XXII, 49; XXX, 44).

Корнелий Лентул Каудин, Луций (III в. пр.н.е.) — консул през 237 г. пр.н.е., цензор през 236 г. пр.н.е., върховен жрец (понтифекс максимус) от 221 до 213 г. пр.н.е. (XXII, 9).

Корнелий Малугинензис, Сървий (IV в. пр.н.е.) — началник на конницата в 361 г. пр.н.е. при диктатора *Тит Квинкций Пен.* (VII, 9).

Корнелий Сула Феликс, Луций (138–78 г. пр.н.е.) — римски политически деец и пълководец, започнал военната си кариера при Гай Марий, победил понтийския цар Митридат VI. Като ръководител на аристократическата партия в 86 г. пр.н.е. бил обявен извън закона. След като победил марианците в гражданская война, бил назначен за диктатор с неограничени пълномощия и за неограничено време. Политиката му била в интерес на сенатската аристокрация. През 79 г. пр.н.е. *Сула* неочеквано се отказал от пълномощията си и се отдал на литературни занимания (XXX, 45).

Корнелий Сципион, Публий (?-211 г. пр.н.е.) — виден римски обществен деец и военачалник, баща на стария *Публий Корнелий Сципион Африкански*. Консул през 218 г. пр.н.е. заедно с *Тиберий Семпроний Лонг*, претърпял поражение от *Ханибал* в сраженията при река *Тицин* и *Требия*. От 216 г. пр.н.е. заедно с брат си *Гней* командувал римските войски в *Испания*, спечелил редица победи над *карthagенците*, но въпреки това не успял да задържи властта на римляните над *Пиренейския полуостров*. Загинал в битка (XXI, 32; XXIV, 31).

Корнелий Сципион Африкански (Стари), Публий (235–183 г. пр.н.е.) — велик римски пълководец, политик, държавник. Участвувал в битките при *Тицин* (218 г. пр.н.е.), *Кана* (216 г. пр.н.е.). След смъртта на баща си, който бил консул през 218 г. пр.н.е., получил върховното командуване на римските войски в *Испания*. Като консул в 205 г. пр.н.е. поел командуването в *Сицилия* и въпреки съпротивата на сената пренесъл войната в Африка. В 202 г. пр.н.е. победил *Ханибал* при *Зама*, с което бил сложен край на Втората пуническа война. За тези свои

успехи получил прозвището Африкански. Последните години от живота му били изпълнени с политически борби, които в периода между 187 и 184 г. пр.н.е. прераснали в процеси срещу него и брат му и го принудили да напусне Рим (XXVI, 18; XXX, 12-15; XXX, 32-35; XXX, 42-43; XXX, 45; XXXI, 26; XXXV, 14).

Корнелий Сципион Калв, Гней (?-211 г. пр.н.е.) — брат на Публий Корнелий Сципион и чичо на стария Публий Корнелий Сципион Африкански, консул през 222 г. пр.н.е., загинал в битка (XXI, 32; XXIV, 31).

Корникулум — град в *Лациум*, разрушен от *Тарквиний Приск*, смятан за местожителство на родителите на *Сервий Тулий* (I, 39).

Коса — древен град в *Етрурия* на брега на *Тиренско море* (XXII, 11).

Кортона — град в Източна *Етрурия*, на север от *Тразименското езеро* (XXII, 4).

Кохорта — една десета част от легиона, състояща се от три манипули (по една манипула *хастати*, *принципи* и *триари*), с численост около 500–600 души. Това деление на легиона било въведено в края на II в. пр.н.е. и направило римската армия по-маневрена. В разказа си за Втората пуническа война *Ливий* обикновено употребява думата, когато се отнася за римски или карthagенски съюзници, тъй като по това време съюзните градове били длъжни да дават определени военни контингенти — отряди с численост около 420 души, които били под командуването на *praefecti sociorum* (II, 11; VIII, 9; XX, 5; XXIII, 17; XXX, 32).

Крёуза (легенд.) — дъщеря на Приам и Хекуба, съпруга на *Еней*, майка на *Асканий*, изчезнала по време на бягството от горящата *Троя* (I, 3).

Кротон — гръцка колония в югоизточната част на Италия. Във VI в. пр.н.е. в него живял Питагор, който основал там своята философска школа (I, 28).

Крустумѝни — жители на сабинския град *Крустумेरия*, който се намирал на север от Рим, на левия бряг на *Тибър* (I, 9; 11).

Куме — древна гръцка колония в Италия на морския бряг в *Кампания*. Основан в средата на IX-VIII в. пр.н.е. от колонисти от остров *Евбея*, Куме бил център на разпространение на гръцката култура сред *етруските*, *римляните* и другите италийски народности.

Значителен разцвет и могъщество градът достигнал в началото на V в. пр.н.е. Близо до Куме се намирала прочутата пещера на прорицателката Сибила. В 338 г. пр.н.е. Куме бил завоюван от Рим и получил по-късно статут на муниципиум (II, 34; XXIII, 15).

Курес — древен сабински град на североизток от Рим. От него произхождали *Тит Таций* и *Нума Помпилий* (I, 13; I, 18; I, 34).

Куриации — римски род, произхождащ от Алба Лонга, към който принадлежали тримата близнаци, на които било предоставено да разрешат изхода на войната между Рим и Алба Лонга в борба с тримата близнаци от римския род Хорации. Победа удържали римляните (I, 24-26; I, 30).

Курия — обединение на няколко патрициански рода, аналогично на гръцките фратрии. Съгласно традицията *куриите* били 30 (по 10 във всяка родова триба) и носели имената на сабинянките, прекратили войната между своите бащи и съпрузи. Начело на *курията* стоял изборен *курион*. Всяка *курия* имала място за събрания, наречено също *курия*, и свои светини. В периода на образуване на държавата *куриите* станали най-важното държавно-политическо ядро на римското общество — вж. *комиции* (I, 13; I, 30; I, 53; II, 35-36).

Курия (2) — сградата, в която сенатът провеждал заседанията си. Намирала се в северозападната част на Форума, в подножието на Капитолийския хълм. Според преданието първата *курия* била построена от *Тул Хостилий*. Запазената до днес е започната да се строи по времето на *Гай Юлии Цезар* и преправена през III в. от н.е. (I, 35; VIII, 5; XXII, 7; XXX, 35).

Курулна длъжност — магистратска длъжност, свързана с правото на *курулно кресло*. В началото *курулните длъжности* можели да бъдат заемани само от *патриции* и понякога понятието се противопоставя на това за *плебейска магистратура* (V, 41; XXII, 49).

Курулно кресло — сгъваем стол, украсен със злато и слонова кост, знак за привилегиите, които получавали висшите римски *магистрати с консулски и преторски права, диктаторът, началникът на конницата, курулните едили и фламинът на Юпитер*. Било дарявано и на високопоставени чужденци (I, 8; I, 20; XXX, 15).

Курциево езеро — място на римския Форум, чието име пази спомена за времената, когато близките до Тибър низини между хълмовете, наводнявани от реката, представлявали блата. Освен със

сабинския вожд *Метий Курций* (I, 12–13) легендата го свързва и с юношата *Марк Курций*, който в 362 г. пр.н.е. се хвърлил в пълно бойно въоръжение заедно с коня си в отворилата се на *Форума* пропаст. Принасяйки се по този начин в жертва, осигурил спасението и благополучието на римския народ (I, 13).

Курций, Метий (легенд., VIII в. пр.н.е.) — сабински военачалник, участвал във войната с Рим след грабването на девойките. След примирянето се преселил в новия град и поставил началото на римския *Курциев род* (I, 12–13).

Л

Лабѝки — старолатински град между *Тускулум и Прен̀сте*.

Лавѝниум (Лавиний) град в *Лациум*, южно от Рим. Според легендата бил основан от *Еней* и наречен на съпругата му *Лавиния* (I, 1; I, 3; 1, 6; I, 23; II, 2; II, 39).

Лавиния (легенд., XII в. пр.н.е.) — дъщеря на митичния италийски цар *Латин*, който я дал за съпруга на *Еней*, защото според предсказанието очаквал зет чужденец. Майка на *Асканий*. На нейно име бил наречен град *Лавиниум* (I, 2–3).

Лаврентийска област — областта на *Лаврендум*, древен латински град на юг от *Остия*, на 2 мили от морето, седалище на цар *Латин*. На това място *Еней* за първи път стъпил в Италия (I, 1; VII, 25).

Лакедемон — другото име на Спарта, град в *Пелопонеската област* Лакония (XXXV, 13).

Лакедемонец — спартанец (XXV, 23).

Ланувиум (Ланувий) — град в *Лациум* с прочут храм на *Юнона* (XXI, 52; XXII).

Ларенция (легенд.) — съпругата на овчаря *Фаустул*, която отгледала *Ромул* и *Рем*. По други версии била блудница, удостоена с вниманието на *Херкулес* (I, 4).

Лари (мит.) — домашни божества, покровители на дома и семейството у римляните и *етруските*. Първоначално били духовете на предците. Техните изображения — малки дървени или восьчни статуетки — били поставяни в ниша или ракла (*ларакум*) при огнището, близо до изображенията на *пенатите*. Римляните вярвали, че когато семейството напусне завинаги жилището, *ларите* за разлика от *пенатите* оставали в него, защото те всъщност са божества на мястото. Свои *лари* покровители имали също отделните улици, посевите, езерата (1,29; VIII, 9).

Лирций Флавус, Спурий (VI-V в. пр.н.е.) — римски военачалник във войната с *етруските* в 509 г. пр.н.е., консул през 506

и 490 г. пр.н.е., помощник на *Хораций Коклес* в 508 г. пр.н.е., пратеник при *Кориолан* в 488 г. пр.н.е. (II, 10–11).

Латин (легенд.) — родоначалник на племето *латини*. Според гръцкото предание бил син на Одисей (или на Телемах) и на нимфата Кирка, според латинското — на Фаун. Бил цар в *Лациум* със седалище град *Лаврентум* (*Лаврент*). Дал на *Еней* гостоприемство, място да си построи нов град и ръката на дъщеря си *Лавиния*, която според предсказанието трябвало да се омъжи за чужденец (I, 1–2).

Латин Силвии — вж. *Силвий*.

Латини — древни италийски племена, населявали областта *Лациум*, днес *Лацио*. Предполага се, че *латините*, както и другите индоевропейски племена са пришълци в Италия. Времето на заселването им и пътят, по който са дошли, не са установени със сигурност. Античната традиция и археологическите материали представят *латините* като земеделски и в още по-голяма степен скотовъдци племена, живеещи в родови поселища и пазещи черти на първобитнообщинния строй с явни признания на разложение. Религията им се характеризирала със земеделски и пастирски култове и магически обреди. Изпитали силно влияние от етруската култура. В началото на I хилядолетие пр.н.е. се обединили в *Латинския съюз начело с Алба Лонга*. С издигането на Рим в негови ръце преминала властта над общините в *Лациум* (I, 32–33; I, 35; I, 49; I, 52; VII, 25; VIII, 3–10; XXII, 7; XXII, 38; XXIII, 27).

Латиний, Тит (VI–V в. пр.н.е.) — римлянин, на когото в 491 г. пр.н.е. *Юпитер* изпратил вещ сън с изискването да се повторят Големите игри, понеже не били проведени според изискванията (II, 36).

Латински празненства — в древността празник на Стария латински съюз, ръководен от *Алба Лонга*. След разрушаването на този град и преселването на жителите му в Рим римските царе станали ръководители на съюза и ежегодно извършвали жертвоприношения на *Диана на Аventинския хълм*, а по-късно — на *Албанската планина*. По време на Републиката *консулите* при встъпването си в длъжност обявявали празненствата и принасяли жертва на *Юпитер Лациарис* — покровителя на *Латинския съюз* (XXI, 63).

Латински съюз — федерация на градовете в *Лациум*, възникнала в началото на I хилядолетие пр.н.е. и включвала според

античната традиция 30 града. Първоначално съюзът бил ръководен от Алба Лонга, а от VI в. пр.н.е. бил оглавен от Рим. Съюзните общини имали общи религиозни празници, съюзното събрание решавало общите въпроси и споровете между тях. Усложняването на политическата обстановка в Рим в края на VI и началото на V в. пр.н.е. позволило на някои латински общини временно да се освободят от римското господство. Съюзът начело с Рим бил възстановен в 493 г. пр.н.е. при условие за взаимна помощ по време на война, участие в командуването и подялба на придобитото. След галското нашествие (390 или 387 г. пр.н.е.) съюзът се разпаднал, но после бил възстановен при по-изгодни за Рим условия и просъществувал до Втората латинска война (340–338 г. пр.н.е.). (VII, 25; VIII, 4).

Латинският път — свързвал Рим с Капуа, минавал през Лациум (II, 39; XXII, 12).

Лацетания — област в Североизточна Тараконска Испания (XI, 32).

Лациум — област в Централна Италия, между Етрурия и Кампания, по брега на Тиренско море. В нея се намира Рим. Днес — Лацио (1,53; VII, 4–5).

Легат — назначаван от *сената* посланик, лице, упълномощено да изпълни политическо поръчение. В епохата на Късната република — помощник на пълководец или на наместник на провинция. От времето на Цезар легати започнали да командуват *легиони*. В императорската епоха *легатите* на императора изпълнявали функциите на наместници в неговите провинции (VIII, 9–10; XXII, 12; XXIII, 16; XXX, 32).

Легион — основна боева единица в римската армия. Първоначално *легион* се наричала цялата римска войска, която била около 3000 души пехота и 300 конници и се събирала само по време на война или за военно обучение. През V-IV в. пр.н.е. броят на *легионите* се увеличил до два, после до четири и дори повече. От началото на IV в. пр.н.е. войниците започнали да получават малка заплата. *Легионът* се състоял от 3000 души тежка пехота (по 1200 *принципи* и *хастати* и 600 *триарии*), 1200 души лека пехота (*велити*) и 300 конници. Различните категории се комплектуvalи от различни имуществени класове римски граждани. Начело на легиона в периода на Републиката стоял *трибун*, а през императорската епоха — *легат*.

Армията на един консул обикновено се състояла от два легиона. Когато се налагало, били събиирани допълнителни военни контингенти под командуването на *претори*, бивши консули и бивши *претори*, *диктатори* и др. С времето броят и числеността на *легионите* се увеличили. През императорската епоха армията била професионална, наемна (I, 29-30; I, 32; II, 6; II, 39; VIII, 9-10; XXII, 5; XXII, 43; XXIII, 16; XXIX, 26).

Лèктика — носилка, обикновено закрита, в която пътували в града или вън от него богатите римляни, паланкин (II, 36).

Лектистèрниум (*лектистèрний*) — особен вид жертвоприношение, при което статуята на божеството се полага на ложе, застлано със скъпи платове, върху специална възглавница, (*pulvinar*), а пред ложето се поставя отрупана с ястия трапеза (XXI, 52; XXII, 1; XXII, 9-10).

Лèлий, Гай (ок. 235 — ок. 160 г. пр.н.е.) — високообразован римлянин, приятел на *Публий Ципион Африкански*. Участвувал във военните действия срещу *Картаген* в *Испания* и Африка. В 202 г. пр.н.е. командувал италийската конница на левия фланг на римляните в битката при *Зама* (XXX, 12; XXX, 32; XXX, 35).

Леонтини — град в *Сицилия*, на северозапад от *Сиракуза*, на река *Лис*. През 214 г. пр.н.е. сиракузкият тиран *Хиероним* го отнел от римляните. След убийството на *Хиероним* същата година *Марк Клавдий Марцел* успял да го завладее отново (XXIV, 33).

Лìбра — мянка за тегло, равна на 327,45 г., римски фунт (V, 47; XXII, 1; XXX, 45).

Лигури — жители на Лигурия, област в западната част на Отсамна *Галия* — на юг от река *По*. Войнствени и диви, те много трудно били покорени от римляните в III в. пр.н.е. Били съюзници на *Ханибал*. Техен отряд участвувал на негова страна в битката при *Зама* (XXI, 38; XXX, 32).

Лìктори — служители при царете и висшите магистрати в Рим. Първоначално били техни телохранители, изпълнители на разпорежданията им и на определяните от тях наказания. Впоследствие само ги придружавали, изтъквайки техните големи права и високо положение. Носели сноп пръчки — *фасци*, в който извън очертанията на града била втъквана секира. *Диктаторът* имал право на 24 ликтори, *консулът* — на 12, *преторът* — на 6,

императорският легат — на 5, *фламинът на Юпитер и весталките* — по 1, ала техният ликтор нямал право да носи фасци (I, 8; I, 26; I, 40-41; II, 5-6; VIII, 7; VIII, 9; XXI, 63; XXII, 11; XXIII, 15).

Лилибей — нос на западния бряг на Сицилия и важно пристанище със същото име, от което в 205 г. пр.н.е. Сципион тръгнал за Африка (XXV, 31; XXIX, 26; XXX, 46).

Лицийниев закон — закон от 367 г. пр.н.е., според който единият от консулите трябвало да бъде *плебей* (VII, 25).

Лициний Кале, Гай (IV в. пр.н.е.) — първият плебейски началник на конницата при диктатора Публий Манлий Капитолий (368 г. пр.н.е.), един от първите плебейски консули — според някои данни в 364 г. пр.н.е., според Ливий в 361 г. пр.н.е. заедно с Гай Сулпций Петик (VII, 9).

Лициний Мацер Калв, Гай (I в. пр.н.е.) — виден политик и историк от времето на Късната република. *Народен трибун* през 73 г. пр.н.е., когато се проявил с унищожителни речи срещу нобилитета, претор през 68 г. пр.н.е. Написал „Летописи“ (Анали) най-малко в 16 книги, от които днес са запазени 20 фрагмента.

Лонгула — град на волските близо до Кориоли (II, 39).

Луканец — жител на Лукания, област в Южна Италия, между Кампания, Апулия и Брутиум (XXII, 43).

Лукрèций Триципитин, Спурий (VI-V в. пр.н.е.) — сенатор и градски префект при Тарквиний Горди, баща на Лукреция, съпругата на Тарквиний Колатин (I, 58-59; II, 2).

Лукрèция (VI в. пр.н.е.) — съпруга на Тарквиний Колатин, изнасилена от Секст Тарквиний — един от синовете на Тарквиний Горди. Самоубила се пред близките си с молба да отмъстят за нейното поругаване. Това послужило като повод за бунта срещу царя (I, 57-59).

Лукумон (етруск.) — название на всеки от дванадесетте старейшини, стоящи начело на градовете от Етруския съюз. Така се наричал Тарквиний Приск, преди да дойде в Рим (I, 34).

Луперкалии — староиталийски празник на плодородието и пречистването в чест на Фаун (с прозвището Луперк — „прогонващия вълците“), бог на плодородието, пасищата и стадата, подобен на гръцкия *Пан Ликейски*. В Рим бил празнуван на 15 февруари при строга обредност. Жреците луперци принасяли в жертва пред пещерата Луперкал, в подножието на *Палатинския хълм*, козли и кози,

после надявали на голо тяло прясно одраните им кожи и се впускали да обикалят *Палатинския хълм*, най-старата част на Рим (I, 5).

Лута́ций Катул, Гай (III в. пр.н.е.) — виден римски военачалник, поставен начело на римския флот в 242 г. пр.н.е., а през 241 г. пр.н.е. спечелил решителна победа над картагенците в морско сражение при *Егатските острови*, с което завършила Първата пуническа война (XXII, 14).

Лута́ций Церкон, Квинт (III в. пр.н.е.) — консул през 241 г. пр.н.е. заедно с *Авъл Манлий Торкват Атик*, през 236 г. пр.н.е. избран за цензор. Потушил въстанието на *фалискийците* (XXX, 44).

Луцери — една от трите първоначални *триби*, на които Ромул разделил римския народ (I, 13).

Луцерия — град в северозападната част на *Апулия*, днес Лучера (XXII, 9; XXII, 14).

Луций Албиний — вж. Албиний, Луций.

Луций Аний — вж. Аний, Луций.

Луций Атилий — вж. Атилий, Луций.

Луций Бантий — вж. Бантий, Луций.

Луций Валерий — вж. Валерий Потит, Луций.

Луций Емилий Павел — вж. Емилий Павел, Луций.

Луций Корнелий Лентул — вж. Корнелий Лентул Каудин, Луций.

Луций Корнелий Сула — вж. Корнелий Сула Феликс, Луций.

Луций Манлий — вж. Манлий Вулзон Лонг, Луций.

Луций Нумизий — вж. Нумизий, Луций.

Луций Папирий Курзор — вж. Папирий Курзор, Луций.

Луций Пинарий — вж. Пинарий Ната, Луций.

Луций Тарквиний Приск — вж. Тарквиний Приск, Луций.

Луций Тарквиний Горди — вж. Тарквиний Горди, Луций.

Луций Тарквиний Колатин — вж. Тарквиний Колатин, Луций.

Луций Фурий Бибакул — вж. Фурий Бибакул, Луций.

Луций Фурий Камил — вж. Фурий Камил, Луций.

Луций Хостилий Манцин — вж. Хостилий Манцин, Луций.

Луций Целий Антипатер — вж. Целий Антипатер, Луций.

Луций Цинций Алимент — вж. Цинций Алимент, Луций.

Луций Юний Брут — вж. Юний Брут, Луций.

M

Маворс — архаична форма на името *Марс*.

Маври — жителите на Мавритания, северозападната част на африканското крайбрежие. Славели се като конници и точни стрелци. Участвали в армията на *Ханибал* (XXII, 14; XXX, 12; XXX, 31).

Магистрат — лице, което заемало законна редовна политическа, административна или юридическа длъжност — магистратура (*консул, претор, едил, квестор, цензор*). Извънредни *магистрати* били диктаторът, началникът на конницата и интеррексът. Редовните магистратури траели една година и били винаги колегиални, сиреч изпълнявали се най-малко от двама души (I, 59; II, 34; II, 36; V, 49; VII, 6; XXII, 1; XXII, 7; XXVI, 18).

Магон (III в. пр.н.е.) — карthagенски военачалник, по-млад брат на *Ханибал*, участник във военните операции в Италия и Испания (XXII, 2; XXII, 46; XXIII, 14; XXVIII, 12).

Македония — царство, разположено между планинската верига Пинд и долното течение на Струма. Дълго време стояла на страна от гръцкия свят, но във V в. пр.н.е. се намесила активно в живота му. Голяма сила *Македония* станала по време на управлението на *Филип II* (упр. 356–336 г. пр.н.е.), когато се превърнала в хегемон на елинския свят, и при сина му *Александър Велики* (356–323 г. пр.н.е., упр. от 336 г. пр.н.е.), който покорил Персия и част от Индия. След смъртта на *Александър* огромната му държава се разпаднала, но *Македония*, укрепена при *Антигон Гонат* (упр. 276–239 г. пр.н.е.), запазила влиянието си в елинския свят. По време на Втората пуническа война (219–201 г. пр.н.е.) в 215 г. *Картаген* сключил съюз с македонския цар *Филип V* и го въвлякъл във война с *Рим*, която се водила главно от съюзните с *Рим* гръцки градове на Балканския полуостров. 4000 македонци начело с приближения на *Филип V* пълководец Сопатер били изпратени на помощ на *Картаген* и участвали в битката при Зама (202 г. пр.н.е.). Веднага след Втората пуническа война *Рим* започнал така наречената Втора македонска война, която завършила в

197 г. пр.н.е. с поражение на *Филип V* в местността *Киноскефале* в *Тесалия*. Окончателно *Македония* била покорена от Рим в 168 г. пр.н.е., когато била разделена на четири окръга, а в 148 г. пр.н.е. след потушаването на избухналото в нея антиримско въстание станала римска провинция (I, 1; македонци — VII, 16; XXX, 42; XXXIII, 7).

Македонски легион — отряд от 4000 души, изпратен от македонския цар *Филип V* на помощ на неговите съюзници — картагенците. Участвувал в битката при *Зама* в 202 г. пр.н.е. (XXX, 32).

Малициоза — гора на североизток от *Рим*, при която *Тул Хостилий* победил *сабините* (I, 30).

Мамилий Тускулански, Октавий (VI-V в. пр.н.е.) — зет на *Тарквиний Горди*, произхождащ от знатния род на Мамилиите, който според преданието водел началото си от Телегон, сина на Одисей (Улис) и Кирка (Цирцея). Телегон бил основателят на град *Тускулум*, който се намирал на 25 км югоизточно от Рим. Навсярно *Октавий Мамилий* (или неговият син) е бил вождът на лatinите в битката при *Регилското езеро* в 499 или 496 г. пр.н.е.

Мани (мит.) — душите или сенките на мъртвите предци. По време на *Каристиите* — празника на семейната любов и съгласие, чествуван на 22 февруари от всички членове на семейството — *Маните* излизали от своите обиталища, а цялото семейство отивали на гробовете на своите предци и уреждало там угощение за мъртвите. *Маните* били считани за добри божества, но с тях били свързвани и редица опасения. Постепенно *Маните* започнали да се сливат с *Ларите* и *Гениите*. Били смятани също за пазители на гробовете. От края на Републиката станало модно епитафиите да започват с посвещение към *Маните* и с молба да дарят на покойника задгробно блаженство за добродетелния му живот.

Манипула — войсково подразделение в римската пехота — една тридесета част от легиона. Предполага се, че били въведени към края на *Самнитските воини* (нач. на III в. пр.н.е.), макар че Ливий споменава за тях във връзка с последния римски цар *Тарквиний Горди* (упр. 534–520 г. пр.н.е.). *Манипулата* се състояла от две *центурии* начело с *центуриони*, които командували двете ѹ крила. Понякога един *центурион* командувал цялата *манипула*, а вторият му бил подчинен. От края на III в. пр.н.е. три *манипули* образували една *коортса* (I, 52).

Манлий, Тит (IV в. пр.н.е.) — син на *Тит Манлий Торкват*, наказан със смърт от него в годината на неговото консулство (340 г. пр.н.е.), задето нарушил военната дисциплина (VIII, 7).

Манлий, Тит (III в. пр.н.е. — победител на сардите и *Хасдрубал*, консул в 235 г. пр.н.е.), когато за втори път в римската история бил затворен храмът на *Янус на Форума*, което означавало, че държавата не е в състояние на война (I, 19).

Манлий Вулзон Лонг, Луций (III в. пр.н.е.) — консул заедно с *Марк Атилий Регул* през 256 г. пр.н.е., когато се състояла една от най-големите морски битки в Античността — тази между римляни и картагенци при нос Енкомиум (Енкомион). Победата в нея направила римляните господари на почти всички африкански владения на *Картаген* (XXIX, 23).

Манлий Капитолин, Марк (V в. — 348 г. пр.н.е.) — консул в 391 г. пр.н.е. Бил наречен Капитолийски, защото в 390 (или 387 г. пр.н.е.) спасил римляните в крепостта на *Капитолийския хълм* от нощно нападение на галите. Като защитник на правата на плебеите, бил обвинен в държавна измена и в 384 г. пр.н.е. бил хвърлен от лобното място в Рим — *Тарпейската скала*. От този ден нататък никой патриций не можел да живее на Капитолия, а името *Марк* било избягвано в рода на *Манлиите* (V, 4).

Манлий Торкват, Тит (IV в. пр.н.е.) — виден римски пълководец и държавник, консул през 347, 344 и 340 г. пр.н.е., диктатор през 353, 349 и 320 г. пр.н.е. Получил прозвището си след единоборството с един гал във войната през 363 (или 360) г. пр.н.е. заради огърлицата (*торквата*), което смъкнал от врата му след победата си над него. Като консул през 360 г. пр.н.е. по време на войната с латините заповядал да убият сина му, задето не се подчинил на заповед, въпреки че той допринесъл за победата. По-късно бил образец за римска дисциплина и дух (VII, 10; VII, 26; VIII, 5-7; VIII, 9–10).

Манлий Торкват Атик, Авъл (III в. пр.н.е.) — консул заедно с *Квинт Лутаций* през 241 г. пр.н.е., когато бил склучен мир с *Картаген* след Първата пуническа война (XXX, 44).

Марк Аврелий Кота — вж. Аврелий Кота, Марк.

Марк Аниций — вж. Аниций, Марк.

Марк Антистий — вж. Антистий, Марк.

Марк Атилий Регул — вж. Атилий Регул, Марк.
Марк Ацилий — вж. Ацилий Глабрион, Марк.
Марк Валерий — вж. Валерий, Марк (I, 24).
Марк Валерий Корвус — вж. Валерий Корвус, Марк (VII, 26; VIII, 9).

Марк Емилий — вж. Емилий Лепид, Марк.
Марк Клавдий Марцел — вж. Клавдий Марцел, Марк.
Марк Манлий Капитолин — вж. Манлий Капитолин, Марк.
Марк Минуций — вж. Минуций Аугурин, Марк (II, 34).
Марк Минуций Руф — вж. Минуций Руф, Марк (XXII, 8; 14; 15; 49).

Марк Папирий — вж. Папирий Мугилан, Марк.
Марк Помпоний — вж. Помпоний Матон, Марк.
Марк Фолий — вж. Фолий, Марк.
Марк Фурий Камил — вж. Фурий Камил, Марк (V, 43; V, 49; XXII, 3).

Марк Фурий — вж. Фурий Красипес, Марк (XXX, 42).
Марк Юний Пера — вж. Юний Пера, Марк (XXIII, 14).

Марк Юний Силан — вж. Юний Силан, Марк (XXIII, 15; XXVI, 18).

Марс или Маворс (мит.) — едно от най-древните божества на Италия и Рим, един от тримата богове, които първоначално образували римския пантеон (*Юпитер, Марс, Квирин*). Нему бил посветен март — първият месец на годината. Съществуват различни мнения за първоначалната природа на бога — смятат го и за божество на плодородието и растителността, и за бог на дивата природа, на всичко неизвестно и опасно, намиращо се извън поселището, и за бог на войната. Негови свещени животни били конят, кълвачът, бикът и вълкът (понякога хтоничен: с три глави). *Марс Градив* (шествуващият) съпроводжал воините, които отивали на бой. В негова чест били извършвани ритуални очистителни обреди на семействата, именията, също и на цялата Римска община. Като баща на *Ромул*, *Марс* бил почитан и за родоначалник и закрилник на Рим. Нему било посветено *Марсово поле* (вж. Марсово поле). Символи на бога били свещените копия (*hastae*) и щитове (*ancilia*) пазени в Регията (I, 4; I, 20; II, 5-6; VII, 9-10; XXI, 1; XXI, 9-10).

Марси — сабинско племе в Централна Италия, живеещи в района на Фуцинското езеро (VIII, 7; XXII, 9).

Марсово поле — низина на левия бряг на Тибър, първоначално извън очертанията на Рим, посветена на бог Марс, където били провеждани прегледите на войската, а по-късно били организирани народните събрания по *центурии*, които избирали *магистратите* (II, 5; XXV, 18).

Маруцини — сабинско племе в Централна Италия, живяло по десния бряг на река Атерн, с главен град Теате (XII, 9).

Марцел — вж. Клавдий Марцел, Марк.

Марций, Анк (легенд., VII в. пр.н.е.) — четвъртият легендарен цар на Рим, внук на Нума Помпилий по линия на дъщеря му, управлявал според преданието от 640 до 616 г. пр.н.е. Учредил ритуали за обявяване на война. Воювал с латините. Присъединил към Рим хълма Яникулум (Яникул), като го свързал с града посредством стена и мост, който бил и първият мост над Тибър. Основал Остия (I, 32-35; I, 40; I, 52).

Марций Кориола'н, Гней (легенд., край на VI — нач. на V в. пр.н.е.) — легендарен герой, получил прозвището си за храбростта, проявена при превземането на града на волските Кориоли в 494 г. пр.н.е. Ожесточен противник на плебса, той се борил срещу създаването на длъжността на народните трибуни. По-късно преминал на страната на волските и тръгнал с тях срещу Рим. Единствено молбите на майка му и на съпругата му го отклонили от намерението му да поведе враговете срещу родния град (II, 34-40).

Марций, Нума (легенд., VIII-VII в. пр.н.е.) — първият върховен жрец (Pontifex Maximus), получил тази длъжност от Нума Помпилий (I, 20).

Масик — планина в северозападната част на Кампания (XXII, 14).

Масиниса (238–149 г. пр.н.е.) — нумидийски владетел, отначало цар на месулиите и съюзник на Карthagен, на чиято страна воювал в Испания до 206 г. пр.н.е. Сципион успял да го привлече на своя страна и неговата помощ изиграла решаващо значение по време на военните действия в Африка (205–202 г. пр.н.е.) и в битката при Зама (202 г. пр.н.е.). След сключването на мирния договор в 201 г. пр.н.е. получил властта над цяла Нумидия и част от африканските владения на

Картаген. До смъртта си поддържал приятелски отношения с *Рим* (XXIV, 34; XXX, 12-15; XXX, 32; XXX, 44).

Матрона — омъжена жена, майка на семейство (II, 40; XXII, 1; XXII, 7).

Махарбал (III в. пр.н.е.) — пълководец на *Ханибал*, началник на картагенската конница (XXII, 6; XXII, 46; XXII, 51; XXIII, 18).

Медулия — сабинско градче в *Лациум*, на североизток от *Рим* (1,53).

Мезенций (мит.) — етруски цар на град *Цере*, сражавал се на страната на *Турн* срещу *Еней*, който го убил (I, 2-3).

Мезия — гориста група хълмове покрай десния бряг на *Тибър*, между *Веи* и *Рим* (I, 33).

Менс (мит.) — богиня, олицетворение на здравия човешки разум (XXII, 9-10).

Мерик (III в. пр.н.е.) — испанец, наемник в сиракузката армия, един от тримата, на които в 211 г. пр.н.е. било поверено ръководството на защитата на *Aхрадина*. Бил склонен от римляните да извърши предателство, благодарение на което те завладели последните части на града (XXV, 31).

Меркурий (мит.) — римското съответствие на гръцкия бог *Хермес*. Бил почитан най-вече като бог на търговията и печалбата (XXII, 10).

Меркурий (2) — нос в източния край на Картагенския залив (XXIX, 27).

Метавър — река в Умбрия. Място на поражението и гибелта на *Хасдрубал*, брата на *Ханибал*, в 207 г. пр.н.е. (XXIX, 26).

Метапонт — гръцка колония в Южна Италия, на северния бряг на *Тарентския залив* (I, 18).

Метий Курций — вж. *Курций, Метий*.

Метий Фуфеций № — вж. *Фуфеций, Метий*.

Меций Гемин (легенд., IV в. пр.н.е.) — латински военачалник по време на Първата латинска война (340-338 г. пр.н.е.), убит в двубой от сина на консул *Тит Манлий* (VIII, 7).

Миля — мярка за разстояние, равна на 1481,5 м (1,23; VII, 9; XXII, 15; XXVI, 9; XXIX, 27).

Минерва (мит.) — староиталийска богиня на мъдростта, изкуствата и занаятите. Заедно с *Юпитер* и *Юнона* образувала

Капитолийската триада, покровителствуваща *Рим*. Най-значителен бил култът на *Минерва* на *Авентин*, където била почитана като богиня на занаятите и занаятчиите и покровителка на техните сдружения. Покъсно била елинизирана и повлияна от култа на Атина (XXII, 1; XXII, 10).

Минтурна — град на лаврунките в Южен *Лациум*, близо до устието на река *Лирис*. Римска колония от 296 г. пр.н.е. (VIII, 10).

Минуций, Публий (VI-V в. пр.н.е.) — консул в 492 г. пр.н.е. заедно с *Тит Геганий* (II, 34).

Минуций Аугурин, Марк (V в. пр.н.е.) — консул през 497 и 491 г. пр.н.е. заедно с *Авъл Семпроний*, един от геройте на легендата за *Кориолан* (II, 34).

Минуций Руф, Марк (?-216 г. пр.н.е.) — началник на конницата при диктатора *Квинт Фабий Максим* през 217 г. пр.н.е. Противопоставял се на тактиката на изчакване, следвана от *Фабий Максим*. В негово отсъствие спечелил победа, заради която получил права, равни на тези на *Фабий*. Загинал в битката при *Кана* (XXII, 8; XXII, 14-1; XXII, 49).

Минуций Терм, Квинт (III-II в. пр.н.е.) — консул през 193 г. пр.н.е., претор през 196 г. пр.н.е., като *народен трибун* в 201 г. пр.н.е. предложил да се разгледа в народното събрание въпросът за сключването на мирния договор с *Картаген*. Изпращен с мисии в Сирия, Тракия, Азия (XXX, 43).

Мурция (мит.) — местна нимфа, по-късно — епитет на *Венера*. Храмът на *Венера-Мурция* се намирал между *Авентин* и *Палатин* в низината, която носела същото име — *Vallis Murcia*. По-късно на това място бил построен Големият цирк (*Circus Maximus*), (I, 33).

Муциеви ливади — място на десния бряг на *Тибър*, *данено на Гай Муций Символа* като награда за проявената храброст (II, 13).

Муций Сцёвola, Гай (легенд., VI-V в. пр.н.е.) — храбър римлянин, който по време на войната на *Рим* с *етруските* в 509 г. пр.н.е. проникнал във вражеския стан и се опитал да убие царя (II, 12–13).

H

Набид (III-II в. пр.н.е.) — спартански тиран от 206 до 192 г. пр.н.е. Първоначално бил съюзник на Рим. След битката при Киноскефале всички гърци му обявили война, тъй като дейността му плашела аристократическите кръгове на гръцките полиси, поддържани от Рим. Бил победен в 195 г. пр.н.е. (XXXV, 13).

Народен (плебейски) трибун — магистратура, създадена след Първата сецесия на *плебеите* на Свещената планина в 494 или 470 г. пр.н.е. Първоначално били двама с двама помощници — *плебейските едили*. По-късно броят им достигнал 10. Избирани били на събрание на *плебса*, председателствуано от *плебейски трибун*. Основната им функция била защитата на правата на *плебеите* срещу произвола на *патрициите*. С нея е свързано основното им право — *ius auxilii* (право на помощ), което се състояло в това, че всеки *трибун* можел да вземе под своя закрила римски гражданин и дори да го избави от смърт. Домът на *трибуна* бил неприкосновено убежище и самата му власт била свещена и неприкосновена (*sacrosancta*). *Плебейските трибуни* имали право да се вмесват в действията на всички *магистрати*, с изключение на *диктатора* и *цензора*. Тяхната забрана (*veto*) отменяла разпореждания на *магистрати*, постановления на народното събрание и на *сената*. Затова по-късно те станали основните инициатори на законопроекти. Извън града губели своята власт. *Магистратурата на трибуните* отрано се изродила и станала аристократически институт за партизански борби (XXI, 63; XXX, 43).

Насос или Ортигия — остров с цитадела в залива, южно от Сиракуза, част от града (XXV, 24; XXV, 31).

Науций, Спурий (VI-V в. пр.н.е.) — консул през 490 г. пр.н.е. заедно със *Секст Фурий* (II, 39).

Началник на конницата — магистратура, съществувала още в царската епоха. По времето на Републиката до нея прибягвали в извънредни случаи — тогава *диктаторът* си избирал *началник на*

коннициата, който бил и неговият пръв помощник (I, 59; VII, 9; VII, 26; XXII, 8; XXII, 12; XXII, 49; XXIII, 14).

Неапол — пристанищен град в *Кампания*, на западния склон на *Везувий*. Бил основан през VII в. пр.н.е. от колонисти от *Куме*. Гръцките жители на *Неапол* се намирали в тесни връзки със *самнитите*, част от които в началото на V в. пр.н.е. живеели в града. От 326 г. пр.н.е. *Неапол* бил съюзник на *Рим*, зависим от него. След битката при *Кана* (216 г. пр.н.е.) *Ханибал* безуспешно се опитвал да го привлече на своя страна (XXIII, 14–15).

Неапол (2) — квартал на *Сиракуза*, букв. „Новият град“ (XXV, 25).

Невиевата порта — една от градските порти на *Рим*. Намирала се в южната част на града, между *Авентин* и *Целий* (II, 11).

Нептун (мит). — бог на влагата и течащата вода. Станал и бог на моретата след ранното му отъждествяване с *Посейдон*, което обусловило и връзката на *Нептун* с коня, и епитета му *Equester*, „конен“, и ролята му като бог на конническото съсловие. Въвеждането на празника му, който по-късно се слял с *Консуалиите*, се приписва на *Ромул* (I, 9; XII, 10).

Никанор (III-II в. пр.н.е.) — приближен на *Филип V*, участвувал в битката при *Киноскефале* — 197 г. пр.н.е.

Нови Карthagен — град в *Тараконска Испания*, на брега на Средиземно море, основан от *Хасдрубал* в 227 г. пр.н.е., база на картагенците по време на Втората пуническа война. Днес — Картахена (XXI, 5).

Нола — град в *Кампания*, на североизток от *Везувий*. След битката при *Кана* *Ханибал* безуспешно се опитвал да го привлече на своя страна (XXIII, 14; XXIII, 19).

Норба — град на *волските* в *Лациум*, на югоизток от *Рим* (II).

Нума Марций — вж. *Марций, Нума*.

Нума Помпилий — вж. *Помпилий, Нума*.

Нумидийци — племена, обитавали африканското средиземноморско крайбрежие, на запад от *Картаген*. На юг граничили с *гетулите*, а на запад — с *маврите*. Занимавали се предимно със скотовъдство и били отлични конници. В *Нумидия* съществували две основни племенни обединения: на масилиите, обитаващи югоизточната част на страната, и на масесулиите, които

живеели на северозапад. Владетелите им водели помежду си войни за надмощие, използвани от Рим и Карthagен в стремежа им да привлекат съюзници по време на Пуническите войни. В битката при Зама (202 г. пр.н.е.) голяма роля изиграла нумидийската конница на Масиниса, която се биела на страната на Рим. След войните владетелите на Нумидия били в приятелски отношения с Рим до края на II в. пр.н.е., когато в резултат на така наречената Югуртинска война (111–105 г. пр.н.е.) част от страната била присъединена към римските владения в Африка. Западното африканско крайбрежие окончателно било подчинено на Рим към средата на I в. пр.н.е. (XXII, 2; XXII, 14–15; XXII, 44; XXII, 46; XXII, 50; XXIV, 51; XXVI, 9; XXX, 12; XXX, 32).

Нумизий, Луций (IV в. пр.н.е.) — военачалник на латините по време на Първата латинска война (340–338 г. пр.н.е., VIII, 3).

Нумик — река в Лациум, вливаща се в Тиренско море при Ардеа. Според преданието край нея бил погребан Еней (I, 2).

Нумитор (легенд.) — цар на Алба Лонга, потомък на Еней, баща на весталката Рея Силвия, дядо на близнаците Ромул и Рем. Свален от престола от по-младия си брат Амулий, но възвърнат от внуките си, които убили тирана (I, 3; I', 5–6).

Нуцерия — град в Южна Кампания, на река Сарнус, превзет от Ханибал в 216 г. пр.н.е. след битката при Кана (XXIII, 15–16).

O

Окрикул — град в Умбрия на река *Тибър*, днес Отриколи (XXII, 11).

Октавий, Гней (III-II в. пр.н.е.) — претор в *Сицилия* през 205 г. пр.н.е., *пропретор* и началник на флота в Тиренско море през 204–203 г. пр.н.е. Офицер на *Сципион Африкански*, комуто той наредил след битката при Зама да отведе римския флот в *Сицилия* и да го предаде на консул *Гней Корнелий* (XXX, 44).

Олимпиум — храм на Зевс и градче със същото име на една и половина римска миля южно от *Сиракуза* (XXIV, 33).

Олкади — племе, населяващо *Тараконска Испания*, на север от *Нови Карthagен*, подчинено от *Ханибал* през 219 г. пр.н.е. (XXI, 5).

Остия — пристанище на Рим при устието на *Тибър*. Според легендата било основано от *Анк Марций* (1, 33; 11,34;)

Отацилий Крас, Тит (?-211 пр.н.е.) — *претор* в *Сицилия* през 217 г. пр.н.е., пропретор в *Сицилия* и флота през 216–215 г. пр.н.е., понтифекс и авгур от 218 г. пр.н.е., дуумвир през 215 г. пр.н.е. за осветяването на храм на *Менс*; след превземането на *Сиракуза* в 211 г. пр.н.е. изпратил в града жито, което пленил в *Утика* (XXII, 10; XXV, 31).

П

Падус (Пад) — главната река в Северна Италия, днешната По (XXI, 32).

Палантёум (Палантион) — град в Аркадия (*Пелопонес*), основан от *Палант*, дядо или прадядо на *Евандър*, метрополия на основания от *Евандър* град *Палантеум* на *Палатинския хълм* (I, 5).

Паланций — древно име на *Палатин*, видоизменено название на град *Палантион* в Аркадия, откъдето дошъл *Евандър*, който основал селище на хълма (I, 5).

Палатин — един от седемте хълма, на които е разположен *Рим*, и най-старата му заселена част. На него *Ромул* получил знамението, че ще основе и владее града. По време на Републиката бил обитаван от най-видните римляни. През императорската епоха там се издигали дворците на императорите (I, 5-6; I, 12; I, 33; II, 10).

Пан Ликейски (мит.) — син на Уран (или на *Зевс*, или на *Хермес*), бог на пастирите и на стадата, първоначално почитан на планината *Ликей* в Аркадия (I, 5).

Папирий Курзор, Луций (IV-III в. пр.н.е.) — консул през 293 и 272 г. пр.н.е. Изявил се подобно на баща си Гай Папирий Курзор във войните срещу *самнитите*, срещу които предприел редица походи. Очевидно успехите му в тези войни са били значителни, за което свидетелствуват неколкократните му триумфи. Въвел първия слънчев часовник в Рим (XXII, 14).

Папирий Мугилан, Марк (V-IV в. пр.н.е.) — римски *патриций*, герой на легенди, свързани с войната срещу галите в 390 или 387 г. пр.н.е. (V, 41).

Парма — малък кръгъл щит (II, 6).

Патера — плитка широка чаша за възлияния при жертвоприношения (XXX, 15).

Патриции — първоначално така били наричани пълноправните членове на римската община, на родовете, влизащи в нея при създаването ѝ, които постепенно се превърнали в привилегирована

част от обществото, ръководна върхушка, притежаваща родова знатност и значителни имоти (главно поземлени). Дори в Късната република от нея били изльчвани повечето *магистрати* и *сенатори*. През царския период и Ранната република *патрициите* имали решаващо икономическо и политическо влияние. По времето на Късната република имали преди всичко политическо значение, докато икономически по-силно било конническото *съсловие*. На *патрициите* се дължи съществуващата в Ранната република класова аристократическа форма на управление (I, 8; I, 20; II, 34-35; V, 39; V, 41).

Пафлагония — област в Северна Мала Азия между Витиния и Понта (I, 1).

Пèдум — древен латински град на изток от Рим, на пътя за Лабики, завладян от Кориолан в 490 г. пр.н.е. (II, 39).

Пелигни — сабинско племе, населяващо Централна Италия, с главни градове Корфиний и Сулмон (VII, 4; VII, 6; XXII, 9).

Пелопонес — полуостров в южната част на Гърция, наречен така по името на Пелопс, който се преселил на него от Азия (I, 7).

Пенати (мит.) — домашни божества, свързани с хранителните припаси. По-късно тяхното значение нараснало. Римляните поставяли дървените им статуетки над огнището или в отделни домашни олтари. Когато трябвало да напуснат жилището си, вземали ги със себе си. Така при напускането на горящата Троя Еней понесъл към Италия своите Пенати. В храма на Веста в Рим почитали пред огнището Пенатите на римския народ (I, I).

Пергам — град в Северозападна Мала Азия, на река Селин, столица на елинистическото Пергамско царство, значителен търговско- занаятчийски и културен район в елинистическия свят. Към средата на II в. пр.н.е. вече било силно римското влияние в Пергам. В 130 г. пр.н.е. той бил превърнат в римската провинция Азия (XXXIII, 7; XXXV, 13-14).

Перузийска кохорта — кохорта, част от военния контингент, изпращан по време на Втората пуническа война от римския съюзник град Перузия — един от дванадесетте големи етруски града, намиращ се на изток от Тразименското езеро (XXIII, 17).

Пѝлей (пѝлеум) — кръгла плъстена шапка, носена от робите при продаването или освобождаването им (XXX, 45).

Пилемен (легенд.) — троянски съюзник, вожд на пафлагонците пред Троя, убит от Менелай (I, 7).

Пилус — манипула от *триарии* в римския легион. Първият центурион на първата *манипула триарии* бил главният центурион в легиона (VIII, 8).

Пинарии № — древен римски род, наследствени жреци на Херкулес (I, 7).

Пинарий Ната, Луций (IV в. пр.н.е.) — като *претор* през 349 г. пр.н.е. участвувал във войната с *галите* и защитавал морското крайбрежие от пиратите. През 363 г. пр.н.е. бил началник на конницата при диктатора *Луций Манлий Империоз* (VII, 25).

Пир (IV в. — 272 г. пр.н.е.) — талантлив военачалник, владетел на *Епир*, съюзник на гръцките градове в Южна Италия в борбата им с Рим. От 280 до 275 г. пр.н.е. воювал с Рим на италийска територия. Опитал се да създаде световна империя в Западното Средиземноморие по образец на Александровата държава. За кратко време завладял *Македония*, *Тесалия*. След двете си големи победи в 280 и 279 г. пр.н.е. претърпял поражение в 275 г. пр.н.е. от *Марк Курий Дентат*. Загинал при обсадата на Аргос (XXXV, 14).

Писидийци — жителите на *Писидия* (XXXV, 13).

Писидия — планинска област в югозападната част на Мала Азия, на север от *Памфилия* (XXXV, 13).

Питагор от Самос (VI в. пр.н.е.) — гръцки философ, основал в *Кротон* философска школа. Според учението му Вселената била управлявана от числата, същността на нещата се криела в количеството и съотношението на частите. Учел, че безсмъртната душа се превъплъща след смъртта в друго живо същество. Питагорейците имали голям принос за развитието на математиката, астрономията и теорията на музиката (I, 18).

Питос — голям глинен съд с яйцевидна форма и широко устие, вкопаван обикновено в земята, в който се съхранявали зърнени храни (V, 40).

Пиценум (Пицен) — област в североизточната част на Апенинския полуостров, на юг от Анкона, на брега на Адриатическо море. Рим установил там властта си в края на IV и началото на III в. пр.н.е. (XXI, 52; XXIII, 14; XXX, 9).

Плащёнция — град в Северна Италия, на десния бряг на река *Падус* (XXI, 52; XXI, 63).

Плебс — класово-съсловна общност в древния Рим с все още неизяснен от науката произход. Първоначално не влизал в рамките на римската община, затова се предполага, че етническият им произход с римляните не е общ. Постепенно по-богатите *плебеи* получавали и повече права. От тях се образувало *конническото съсловие*, което имало преди всичко военни функции и впоследствие се превърнало в търговско-лихварско съсловие. След дълга борба *плебеите* получили достъп и до магистратурите (IV в. пр.н.е.), като дори си извоювали специална *плебейска магистратура* — народен трибун (494 г. пр.н.е.). В Късната република представители на богати плебейски родове успели да достигнат до сенатска кариера, влезли в така наречения нобилитет, сиреч изравнили се напълно с *патрициите* и се добрали до техните политически привилегии (II, 34-35; II, 39; V, 39; V, 41; XXI, 1, XXIII, 14; XXV, 23).

Полиоий (200–122 г. пр.н.е.) — историк и теоретик на държавата. Роден в Мегалополис, един от ръководителите на Ахейския съюз. След Третата македонска война бил изпратен като заложник в Рим, където се включил в кръга на Сципион Емилиан. Впоследствие взел участие в неговите походи в Африка, станал свидетел на превземането и разрушаването на *Картаген*. Бил горещ поклонник; на римското държавно устройство. Автор на „Всеобща история“ на гръцки език в 40 книги, която обхващала събитията от 264 до 146 г. пр.н.е. От нея до нас са достигнали само 5 книги с разказа за Пуническите войни до битката при *Кана* (XXX, 45; XXXIII, 10).

Политорий — град в *Лациум*, на юг от *Тибър*. Според преданието бил завладян и разрушен от *Анк Марций* (I, 33).

Полуска — град на *волските*, завладян от римляните в 493 г. пр.н.е. и върнат на *волските* от *Кориолан* в 490 г. пр.н.е. (II, 39).

Помпèй Велики, Гней (106–48 г. пр.н.е.) — прочут римски военачалник и политически деец. В 83 г. пр.н.е. е помагал на *Сула*. В 72 г. пр.н.е. спечелил победи в *Испания* и участвувал в унищожаването на армията на *Спартак*. От 66 до 62 г. пр.н.е. спечелил редица победи на изток и разпрострял римската власт над нови територии, което му донесло прозвището Велики. Бил участник в Първия триумвират. След скъсването на *Цезар* със *сената* станал ръководител на сенатската

коалиция в гражданска война с него. Разбит от Цезар при Фарсала, а след бягството му в Египет бил убит от Птолемей XII (XXX, 45).

Помпилий, Нума (легенд., упр. 715–672 г. пр.н.е.) — вторият римски цар, по произход сабинянин. На, него се приписва създаването на законите, въвеждането на лунния календар, на религиозните обреди и учредяването на най-важните жречески колегии (I, 18–22; I, 32–25).

Помпоний Матон, Марк (III в. пр.н.е.) — претор през 217 г. пр.н.е., споделил участта на римляните след поражението при Тразименското езеро (XXII, 7). Не е сигурно дали същият Марк Помпоний е бил преторът през 204 г. пр.н.е. в Сицилия (XXIX, 26).

Помптий — блатиста област по крайбрежието на Лациум, между Цирцеи и Тарцина (II, 34; VII, 25).

Понтифици — една от най-старите жречески колегии, свързвана от римляните с времето на Нума Помпилий. Първоначално били четирима патриции, после към тях били прибавени четирима плебеи. От времето на Сула достигнали до 15 души. Основното им задължение се състояло в надзор и правилно организиране на всички култове. Властта им обхващала цялото богослужение и се простирала над всички свещенослужители. *Понтифициите* определяли присъствените и забранените дни, завеждали Annales Maximi (Великите летописи), в които записвали събитията по години. Начело на колегията стоял върховният понтифекс (Pontifex Maximus), в ръцете, на когото била съсредоточена цялата религиозна власт в Рим. Император Август се обявил за върховен понтифекс. След него всички императори носели тази титла (I, 20; II, 2; VIII, 8; XXII, 9).

Попилий Ленат, Марк (IV в. пр.н.е.) — консул през 359, 356, 354, 350 и 348 г. пр.н.е., предвождал римските войски в походи срещу тибуртините, във воините срещу галите, за победите, в които празнувал триумф: *фламин на Кармента* (VII, 25–26).

Порсона (VI в. пр.н.е.) — цар на етруския град Клузии, съюзник на изгонените от Рим Тарквинии, постигнал победа над римляните в 509 г. пр.н.е. (II, 11–13).

Потиции — древен римски род, наследствени жреци на Херкулес. Родът се разпаднал, когато тази служба била предадена на държавни роби (I, 7).

Пренесте — древен град в Лациум, в който имало прочут храм на Фортуна с прорицалище, а също така храм на Юнона (XXII, 1;

XXII, 12; XXIII, 17; XXIII, 19).

ПрèТор — вторият по ранг след консула римски магистрат. Първоначално бил един, патриций, избиран от *центуриатните комиции*, помощник и заместник на консулите. Главното му задължение било *custodia urbis* — охрана и поддържане на реда в града, откъдето произтичала и неговата углавна и гражданска юрисдикция, станала по-късно основна компетенция на *претора*. При нужда ставал администратор, законодател и военачалник. От 337 г. пр.н.е. длъжността била вече достъпна и за *плебеите*. В началото на III в. пр.н.е. прегорите станали двама, по-късно — шестима, при *Сула* — осем, а през императорската епоха нараснали още повече. *Преторите* били съпровождани от шестима *ликтори*. На следващата година като *пропретори* управлявали отредена им от сената провинция (VII, 25-26; VIII, 10; XXI, 52; XXI, 63; XXII, 7; XXII, 9; XXII, 49; XXIII, 14; XXVI, 10).

Претуции — племе в южната част на *Пиценум* (XXII, 9).

Префèкт — букв. „поставен начело, началник“. Когато *консулите* отсъствували от Рим, назначавали да ги замества *градски префект*, (вж. бел. 4 към I, 59). *Префекти* управлявали от името на Рим някои градове в Италия, отделните области в провинциите под ръководството на *проконсул*. Така се наричал и началникът на императорската охрана, началникът на нощната охрана в Рим, както и офицерите, крито командували съюзните отряди (I, 60; XXX, 42).

Принципи — тежковъръжени войници, които съставляли една трета от *легиона*: 10 *манипули* по 120 человека. Отначало образували първата, а впоследствие — втората бойна линия при строяването на легиона. Включвали се в боя, когато първата линия не успявала да отблъсне врага (VIII, 8-9; XXII, 5; XXX, 32; XXX, 35).

Прока (мит.) — син на *Авентин*, легендарен тринадесети цар на Алба Лонга, баща на *Нумитор* и на *Амулий* (I, 3).

Проконсул — след изтичане на едногодишния им мандат бившите *консули* били назначавани за наместници в провинциите със съдебни, военни и административни пълномощия там (XXVI, 18).

Прокул Юлий — вж. *Юлий, Прокул*.

Пропретор — вж. *претор* (XXII, 8; XXVI, 18).

Птицегадание — вж. *ауспиции*.

Птолемеј V (упр. 210–180 г. пр.н.е.) — египетски владетел от елинистическата династия на *Птолемеите* (XXXV, 13).

Публий Валерий Попликола — вж. Валерий Попликола, Публий.

Публий Валерий Флак — Валерий Флак, Публий.

Публий Вилий — вж. Вилий Тапул, Публий.

Публий Елий — вж. Елий Пет, Публий.

Публий Корнелий Сципион — вж. Корнелий Сципион, Публий.

Публий Корнелий Сципион Африкански — вж. Корнелий Сципион Африкански, Публий.

Публий Минуций — вж. Минуций Аугурин, Публий.

Публий Семпроний Тудитан — вж. Семпроний Тудитан, Публий.

Публий Сулпиций Галба — вж. Сулпиций Галба, Публий.

Публициев склон — улица в Рим, която отвеждала до Аventинския хълм, назована по името на двама *едили*, братя *Публиции* (XXVI, 10).

Пулвинар — специална възглавница или ложе, върху което поставляли изображението на божество при *лектистерниум*, метонимично — храм на божество. Оттук думата вероятно означава и свещеното място, на което било поставяно такова ложе (XXI, 52; XXII, 10).

Пуни (*Puni Poeni*, идващо от *Phoenices* — финикийци) — така римляните наричали жителите на *Картаген*, които бил финикийска колония. Затова и войните на Рим с Картаген се наричат Пунически. Често *Ханибал* е назован *Poenus* (Картагенецът) (XXI, 1; XXI, 32; XXVI, 10; XXVI, 12).

Пупиния — неплодородна област в *Лациум* (XXVI, 9).

Пурпур — червено багрило, добивано от някои миди. В древния Рим дреха, оцветена с *purpur*, била знак за висша власт. Пурпурна тога със златна бродерия носели римските царе, а по-късно — *триумфаторите*. Пурпурният плащ бил знак за върховна военна власт (*imperium*) на пълководеца. Висшите магистрати носели тога с пурпурна ивица по края (*toga praetexta*). В императорската епоха никой, освен императора и неговото семейство нямал право да носи *purpur* (I, 8; XXI, 63; XXII, 1; XXII, 46).

Путөоли — крайбрежен град в *Кампания*, между *Неапол* и *Куме*, днес — Понцуоли (XXVI, 49).

P

Рамни — една от трите първоначални триби, на които според преданието Ромул разделил римския народ (I, 13).

Рафия — градче в Южна Сирия (XXXV, 13).

Регил — езеро в *Лациум*, при което по време на Първата латинска война римляните спечелили важна победа в 496 г. пр.н.е. (VIII, 5; VIII, 7).

Рем (легенд.) — брат близнак на Ромул, митичния основател и първи цар на Рим (I, 5–7).

Рея Силвия — вж. Силвия.

Родан — главната река в Югоизточна Галия, днес — Рона. Ханибал я преминал в 218 г. пр.н.е. на път за Италия. (XXI, 32).

Родос — остров до югозападното крайбрежие на Мала Азия със столица, носеща същото име. Елинистическа държава, процъфтявала през III в. пр.н.е., като посредник в транзитната търговия в тази част на Средиземноморието. Към края на III в. пр.н.е. потърси покровителството на Рим (XXXIII, 7).

Ромул (легенд., упр. 753–717 г. пр.н.е.) — основател и първи цар на Рим, син на *Марс* и на жрицата *Рея Силвия*, дъщеря на *Нумитор*. Брат близнак на *Рем*, след смъртта си обожествен под името *Квирин* и почитан като покровител на основание от него град (I, 4-9; I, 12; I, 15-16; I, 20-22; I, 30; I, 32; I, 40; I, 49).

Ромул Силвий — вж. Силвий.

Рорарии — млади лековъръжени воиници, набирани от петия цензов клас. Те започвали сражението, като хвърляли камъни по неприятеля и веднага след това отивали на постоянното си място в строя — зад *триариите*, където играели ролята на резерв (VIII, 3; VIII, 9).

Рострати — военни кораби с клюнообразен железен нос, с който пробивали неприятелските кораби (XXIX, 26).

Рутули — италийско племе в *Лациум* с главен град *Ардеа*, враждебно към *Еней*. Било покорено от Рим след продължителни

войни (I, 2; I, 56-57; XXI, 7).

C

Сабини — древноиталийски племена, сродни с *умбрите* и *оските*, обитавали териториите в Централна Италия, между реките *Тибър*, *Атерн* и *Аниен*. Римските автори ги смятали за потомци на бога на слънцето *Sabus* и въз основа на суворите им обичаи им приписвали ту лакедемонски, ту персийски произход. Основният им поминък бил земеделие и скотовъдство. Съвременните изследователи смятат, че *сабините*, обитавали хълмовете *Квиринал*, *Виминал* и *Есквилин*, са изиграли важна роля при образуването на римската народност. През V-IV в. пр.н.е. една част от *сабините*, невключени в римската държава, водила борба против *Рим* и била покорена едва в 290 г. пр.н.е. В 268 г. пр.н.е. *сабините* получили римско гражданско право. Те рано загубили своя език и се романизирали (I, 9-13; I, 18; I, 22; I, 30; I, 33-34; II, 37; XXII, 12).

Сагу'нт — елинизиран иберийски град в Източна Испания. Единствен от крайбрежните градове не се подчинил на *карthagенците* по време на техните действия в Испания от 237 до 219 г. пр.н.е., а сключил съюз с *Рим* и с договора между *Хасдрубал* и *Рим* от 226 г. пр.н.е. било потвърдено независимото му положение. Обсаждането и превземането му от *Ханибал* през 219 г. пр.н.е. било поводът за Втората пуническа война. От 212 г. пр.н.е. бил под римска власт (XXI, 1; XXI, 6; XXII, 18).

Салариев (Солен) път — този път водел от римската *Колинска порта* на североизток. Името му е свързано с това, че по него била откарвана през земите на *сабините* към Средна *Италия* солта, добивана около *Остия* (VII, 9).

Салии — колегия от 12 жреци на *Марс*, създадена според преданието от *Нума Помпилий*. През първата половина на март те обикаляли в старинни доспехи с култови танци и песни свещените места в *Рим*, носейки 12-те свещени щита — *анцилиа* (I. 20).

Самниум (Самний) — област в Централна Италия, на североизток от *Кампания* между *Лациум* и *Апулия*, населена със

сабинско-оскски племена (XXII, 13-14; XXIII, 14).

Самнити — жителите на *Самниум*, древноиталийски племена от умбро-оскско-сабелския клон. Планински племена, занимавали се предимно със скотовъдство. През V в. пр.н.е. част от тях се спуснала от планините и заела западните и югозападните области на Апенинския полуостров, смесвайки се с местните племена. През IV в. пр.н.е. бил образуван военен съюз на племена под ръководството на *самнитите* — така наречената Самнитска федерация. През втората половина на IV и началото на III в. пр.н.е. водили с *Рим* така наречените Самнитски войни, в резултат на които били покорени. Поддържали *Пир* и *Ханибал* по време на техните походи срещу *Рим*. Воювали срещу *Рим* и по време на Съюзническата война (90–88 г. пр.н.е.) (VII, 4-6; VII, 10; XXII, 14).

Самос — голям остров в Егейско море, близо до азиатския бряг. Родно място на философа *Питагор* (I, 18).

Сардиния — остров на запад от Италия. От VII в. пр.н.е. финикийците и гърците започнали колонизирането му. От 535 г. пр.н.е. той бил подчинен на *Карthagен*, а от 238 г. пр.н.е. — на Рим, който създал там една от първите си провинции (XXI, 1; XXII, 1).

Сатикула, Сатикулёнска област — град и област в *Самниум*, на границата с *Кампания* (XXIII, 14).

Сатрик — град на волските в *Лациум*, на североизток от *Анциум* (II, 39).

Сатурн (мит.) — бог на сеитбата. Рано попаднал под влияние на гръцкия Кронос. Времето на неговото управление се смятало за Златен век на земята — века на равенство, изобилие и вечен мир (XXII, 1).

Сатурналии — празник на *Сатурн* през месец декември. Започвал на седемнадесето число и траел първоначално три дни, а през императорската епоха — от пет до седем дни, по време на които спирала всяка работа, хората се отдавали на забавления и удоволствия, изпращали си подаръци, обръщали се отношенията между господари и роби. В тези дни се празнувало временното възстановяване на Сатурновото царство на всеобщо равенство и благодеенствие (XXII, 7).

Свещен път — свещената улица в *Рим*, която водела през *Форума* към храма на *Юпитер Капитолийски*. По нея минавали триумфалните шествия (II, 13).

Свещената планина — хълм на брега на *Аниен* в областта на сабините, на три мили от Рим. Там се оттегляли *плебеите* при своите сесии (II, 34).

Свещена пролет — древен италийски обичай. В момент на бедствие бил даван обет да се посветят на боговете, най-често на *Марс* и *Юпитер*, първите животни и деца, които ще се родят през следващата пролет. Животните били принасяни в жертва, а децата, щом достигнели пълнолетие, били изселвани от града (XXII, 9).

Секст Тарквиний — вж. Тарквиний, Секст.

Секст Фурий — вж. Фурий, Секст.

Селевкиди — династия, управлявала от 312 до 64 г. пр.н.е., една от елинистическите държави в Мала Азия, наречена по основната ѝ територия Сирийско царство (XXXV, 13).

Семпроний Атратин, Авъл (VI-V в. пр.н.е.) — консул през 497 г. пр.н.е., когато бил осветен *храмът* на Сатурн, и през 491 г. пр.н.е. заедно с *Марк Минуций* (II, 34).

Семпроний Гракх, Тибериј (III в. пр.н.е.) — началник на конницата при диктатора *Марк Юний Пера*, избран след битката при Кана (XXIII, 14; XXIII, 19).

Семпроний Лонг, Тибериј (III в. пр.н.е.) — консул в 218 г. пр.н.е. заедно с *Публий Корнелий Сципион* (XXI, 6; XXI, 63; XXX, 44).

Семпроний Тудитан, Публий (III в. пр.н.е.) — военен трибун през 216 г. пр.н.е., участвувал в битката при Кана (XXII, 50).

Сенат — висш орган на държавната власт в републиканския Рим. Според легендата бил учреден от Ромул. През по-голямата част от републиканската епоха се състоял от 300 души — представители на старата родова аристокрация, бивши *магистрати*. Съставът на *сената* бил определян от *цензора*. *Сенатът* бил върховен законодателен орган, който упражнявал и висш контрол над външната политика, над финансите, религията. Всички висши *магистрати* се съобразявали или се ръководели от *сената*. Подобна институция — съвет от 300 представители на аристократически родове, които фактически управлявали държавата — съществувала и в *Картаген* (I, 8; I, 18; I, 22-23; I, 49; II, 2-3; II, 5; II, 12-13; II, 34-35; II, 39; V, 39; V, 48-49; VII, 25; VIII, 3; VIII, 5-6; XXI, 1; XXII, 1-3; XXII, 7; XXII, 11; XXII, 14 XXII, 49; XXVI, 10; XXX, 43).

Сервий Корнелий Малугинèнзис — вж. Корнелий
Малугинензис, Сервий.

Сервий Тулий — вж. Тулий, Сервий.

Сервилии — римски род, произхождащ от Алба Лонга (I, 30).

Сервилий Гемин, Гней (?-216 г. пр.н.е.) — консул през 217 г. пр.н.е., заедно с *Гай Фламиний*. След битката при *Тразименското езеро* предал *легионите* си на *диктатора Квинт Фабий Максим*. Загинал в битката при *Кана*, където командувал центъра на римската армия (XXI, 15; XXII, 1; XXII, 8; XXII, 11; XXII, 39-40; XXII, 43-45; XXII, 49).

Сетинец — жител на Сеция (VIII, 5).

Сециесия — многобройните войни на Рим довели до разораване на част от населението — предимно *плебеи*, които имали по-ограничени икономически и политически права. От друга страна, част от плебеите се замогнали, започнала борба на *плебса* с аристокрацията за повече права и земя. Една от формите на тази борба са така наречените „*сецесии*“ (отделяния, оттегляния). Плебеите се оттегляли на *Свещената планина* и отказвали да участват във военните действия. Първата *сецесия* била през 494 г. пр.н.е. Резултатът от нея било учредяването на длъжността на *народните трибуни*, чиято основна функция била да защитават интересите на *плебса* (II, 34).

Сеция — град на *волските* в *Лациум*, от източната страна на *Помптийските блата*. Римска колония от 382 г. пр.н.е. (VIII, 3).

Сибила — жрица, гадателка, вдъхновена от Аполон. Отначало била само една, на име Херофил, която предсказвала от пещера в йонийския малоазийски град Еритра. Друга прочута Сибила (Амалтея) предсказвала по-късно от град *Куме* в *Кампания*. Под нейно ръководство *Еней* слизал в подземното царство. С времето броят на *Сибилите* се увеличил на две, после — на три, за да достигне до десет. Най-голямо влияние в Италия имала кумската жрица. На нея приписвали написването на така наречените *сибилински книги* (I, 7).

Сибилински книги — сборник от древни тайнствени предсказания, съчинявани през различни времена в гръцки и латински хекзаметри от неизвестни гръцки, римски и юдейско-християнски автори на загадъчен, неясен език. Според легендата били донесени на *Тарквиний Стари* или на *Тарквиний Горди* от *Сибилата* в *Куме*. Съхранявани били в каменно ковчеже в храма на *Юпитер Капитолийски*. За тях се грижели *децемвирите* и в момент на опасност

за държавата по нареддане на сената търсели в тях указания как да бъде предотвратена опасността. Съществували и дълго време след укрепване на християнството. Били изгорени едва през 407 г. от н.е. (XXI, 52; XXII, 1; XXII, 9).

Сѝгния — град в *Лациум*, на югоизток от Рим. Римска колония от VI в. пр.н.е. (I, 56; VIII, 3).

Сѝда — крайбрежен град в *Памфилия*, в южната част на Мала Азия (XXXV, 13).

Сидицѝни — племе в Северна *Кампания* с главен град Тeanum (Теан) (VIII, 4–5).

Силван (мит.) — полубожество, покровител на горите, посевите и стадата. Смятали, че понякога се появява из горите като призрак, издавайки сърцераздирателен звук (II, 7).

Сѝлвий (легенд.) — първият цар на *Алба Лонга*, син или брат на Асканий, роден в гората (името му е свързано с думата *silva* — „гора“). *Царете на Алба* — неговите потомци — също се наричали *Силвии* (Еней Силвий, Латин Силвий, Ромул Силвий), което според Дж. Фрейзър свидетелствува за древния култ на гората, на дърветата, за връзката между култа на царете и на духовете на растителността (I, 3).

Сѝлвия, Рèя (легенд.) — дъщеря на *Нүмитор*, весталка, майка на Ромул и Рем (I, 3).

Сѝлпия — град в *Испания* (XXVIII, 12).

Сину̀еса — град на границата на *Кампания* и *Лациум*, римска колония от 295 г. пр.н.е. (XXII, 14–15).

Сиракùза — гръцки полис в югоизточната част на *Сицилия*, основан около 734 г. пр.н.е. от коринтияни. Основното занимание на жителите ѝ било земеделие и морска търговия. Във VII-VI в. пр.н.е. те основали много колонии в *Сицилия*. През V-IV в. пр.н.е. била една от значителните средиземноморски държави. От 485 г. пр.н.е. я управлявали тирами. Водила продължителни борби с *Картаген* за господство в *Сицилия*. Била съюзник на Рим по време на Първата и Втората пуническа война. След 215 г. пр.н.е., минала на страната на *Картаген*. В 211 г. пр.н.е. след двугодишна обсада градът бил превзет от римляните (XXIV, 33–34; XXV, 23; XXV, 25–31).

Сѝрия — страна между река Ефрат, Средиземно море, Тавърския хребет и Арабия. През III-I в. пр.н.е. била част от елинистическата държава на Селевкидите (XXXV, 13).

Сѝфакс (III в. пр.н.е.) — могъщ нумидийски владетел, цар на масесулите. Зет на картагенския военачалник *Хасдрубал*. От 213 г. пр.н.е. бил съюзник на Рим, около 205 г. пр.н.е. окончателно се ориентирал на страната на *Картаген*. Когато *Сципион* прехвърлил войските си в Африка, картагенците разчитали единствено на силите на *Сифакс*, тъй като техните били много малко. Победен от римляните, които били подпомагани от неговия съперник — нумидийския владетел *Масиниса*, в 203 г. пр.н.е. той попаднал в плен и умрял в Италия (XXIV, 34; XXIX, 26; XXX, 12; XXX, 15; XXX, 44–45).

Сицилия — остров на юг от Италия. Най-древните й обитатели били сикулите и сиканите. От VIII в. пр.н.е. на острова започнали да бъдат основавани финикийски и гръцки колонии. От V в. пр.н.е. датират стремежите на *Картаген* да я завладее. С особена острота борбата срещу картагенската експанзия била водена по времето на сиракузките тирами Дионисий I и Агатокъл. Картагенците били окончателно изгонени от острова по време на Първата пуническа война (264–214 г. пр.н.е.). В 241 г. пр.н.е. *Сицилия* станала първата римска провинция, житницата на Рим. По време на Втората пуническа война отново се водели военни действия в *Сицилия* от 214 до 210 г. пр.н.е., завършили с победа на римляните (I, 1; II, 34; 26; XXI, 1; XXII, 1; XXIV, 34; XXV, 25; XXIX, 26).

Сициний — вж. *Сициний, Тит* (II, 34).

Сициний, Тит (VI-V в. пр.н.е.) — консул през 487 г. пр.н.е. заедно с *Гай Аквилий*. Не е ясно дали този *Сициний* е идентичен с водача на Първата сецесия на плебса и един от първите народни трибуни, който е достигнал до нас и под името *Гай Сициний* (II, 40).

Скорпион — бойна машина за хвърляне на камъни и стрели (XXIV, 34).

Созис (III в. пр.н.е.) — един от участниците в убийството на сиракузкия тиран *Хиероним*, приет от *Марцел*, докато той обсаждал *Сиракуза*, и изпратен от него да преговаря за предаване на части от града (XXV, 25).

Сопатер (III в. пр.н.е.) — приближен на македонския цар *Филип V* (220–179 г. пр.н.е.), изпратен от него начело на 4000 воини на помощ на картагенците в Африка. След участието им в битката при *Зама* заедно с една част от тях попаднал в плен при римляните (XXX, 42).

Софонѝба или Софонѝсба (III в. пр.н.е.) — дъщеря на картагенския военачалник *Хасдрубал*, съпруга на нумидийските царе *Сифакс* и *Масиниса* (XXX, 12–15).

Сполеций — град в южната част на *Умбрия* на *Фламиниевия път*, атакуван безуспешно от *Ханибал* през 217 г. пр.н.е. (XXII, 9).

Спурий Ларций — вж. *Ларций Флавус*, Спурий.

Спурий Лукреций Триципитин — вж. *Лукреций Триципитин*, Спурий.

Спурий Науций — вж. *Науций*, Спурий.

Спурий Тарпей — вж. *Тарпей*, Спурий.

Спурий Фузий — вж. *Фузий*, Спурий.

Су̀са, Помеция — древен град на волските в *Лациум*, югоизточно от Рим, според преданието завладян от последния римски цар *Тарквиний Горди*, който с получените от превземането на града средства започнал строежа на Капитолийския храм на *Юпитер* (I, 41; I, 53).

Су̀сула — град в *Кампания*, на югоизток от *Kanya* (XXIII, 14; XXIII, 17).

Сулпѝций Галба, Публий (III-II в. пр.н.е.) — римски военачалник по време на Втората македонска война (200–197 г. пр.н.е.).

Сулпѝций Лонг, Квинт (V-IV в. пр.н.е.) — военен трибун, началник на намиращите се в римската крепост на *Капитолия* воини по време на галската обсада от 390 или 387 г. пр.н.е. Уговорил с галския вожд *Брен* оттеглянето на *галите* срещу откуп (V, 47–48).

Т

Тавър — планинска верига в Мала Азия (XXXV, 13).

Таг — река в *Испания*, днес — Тахо (XXXI, 5).

Талант — гръцка мярка за тегло (26,2 кг) и парична единица с различна стойност в различните държави. Атическият талант имал 60 мини, стойността му била равна на около 6000 драхми (I, 53).

Таласий (легенд., VIII в. пр.н.е.) — според преданието бил знатен римски младеж, за когото при грабването на сабинянките водели красива девойки, викайки високо името му, за да не му я отнеме някой. Оттук името му останало като сватбен вик (I, 9).

Танаквил (легенд., VII-VI в. пр.н.е.) — съпругата на *Тарквиний Приск*. Веща гадателка и лечителка (I, 34; I, 39; I, 41).

Таракон — крайбрежен град в Североизточна *Испания*, между Ибър и Пиренеите, главен град на *Тараконска Испания*, днес — Тарагона (XXVI, 9).

Тарацѝна — град на волските в *Южен Лациум* на *Апиевия път*. Римска колония от 328 г. пр.н.е. (XXII, 15).

Тарент — древна гръцка колония в Италия, на брега на Тарентския залив, на мястото на съвр. Таранто. Бил основан ок. 700 г. пр.н.е. от спартанците. Голям търговско- занаятчийски център. От 272 г. пр.н.е. бил зависим от Рим съюзник. По време на Втората пуническа война бил на страната на Ханибал. Отново бил покорен от римляните в 209 г. пр.н.е. (XXIV, 34).

Тарквиѝни — древен етруски град на север от Рим. Според легендата бил основан от Тархон от Лидия. Бил един от най-важните и най-известни етруски градове, член на съюза на 12-те града, родина на *Тарквиний Приск*. След войните с Рим (359–354 и 310–308 г. пр.н.е.) загубил своята самостоятелност (I, 34; I, 39-41; II, 6–7).

Тарквиѝни — римска царска династия от етруски произход, според преданието управлявала Рим през VI в. пр.н.е. Свалена от властта с преврат, след който в Рим била установена Републиката (I, 34; I, 60; II, 2).

Таркви́ний, Ару́нт (VI-V в. пр.н.е.) — син на последния римски цар *Луций Тарквиний Горди*, изпратен от него заедно е брат му *Тит* в Делфи с допитване до оракула. Бил управител на град *Цирцеи*. Загинал в борба с *Луций Юний Брут*. Смята се, че образът е измислен (I, 56; II, 6).

Таркви́ний, Секст (VI в. пр.н.е.) — син на *Тарквиний Горди*, помогнал му да завладее с коварство латинския град *Габии*, като се престорил, че минава на страната на враговете, с което спечелил доверието им, а после убил градските първенци. След установяването на Републиката бил убит в битката при *Регилското езеро* (I, 53-54; I, 56-60).

Таркви́ний, Тит (VI-V в. пр.н.е.) — син на *Тарквиний Горди*, изпратен от него заедно с брат му *Арунт* в Делфи с допитване до оракула. Загинал в битката при *Регулското езеро*. Смята се, че образът е измислен и дублира *Секст Тарквиний* (I, 56).

Таркви́ний Горди, Луций (VI в. пр.н.е.) — последният, седми цар на *Рим*, управлявал от 534 до 510 г. пр.н.е. Взел властта с престъпление и управлявал, без да се съобразява със законите и сената, за което получил и прозвището си *Горди*. Укрепил връзките с *латините* и ръководната роля на *Рим* в Латинския съюз, водил война с волските и с *рутулите*, завладял с хитрост етруския град *Габии*. Започнал строежа на храма на *Юпитер* върху *Капитолийския хълм*, усъвършенствувал *Цирка*, започнал прокарването на *Големия канал*. Бил свален от престола с преврат, след което в *Рим* била установена Републиката (I, 49-54; I, 59-60; II, 2; II, 6-7).

Таркви́ний Колатин, Луций (VI-V в. пр.н.е.) — братов син на *Таркви́ний Стари*, един от водачите на въстанието срещу последния римски цар, за повод, на което послужило осърблението, нанесено му от сина на царя — *Секст*. Бил един от първите двама консули (за 509 г. пр.н.е.) заедно с *Луций Юний Брут*. Скоро бил принуден да се откаже от рода на *Таркви́ните* и да се пресели в *Лавиниум* (I, 57-60; II, 2).

Таркви́ний Приск (Стари), Луций (VII-VI в. пр.н.е.) — петият легендарен цар на *Рим* от етруски произход, управлявал според преданието от 616 до 578 г. пр.н.е. Приписва му се въвеждането на много етруски обичаи и култове в Рим (I, 34-35; I, 39-41; II, 2).

Таркви́ния (легенд., VI в. пр.н.е.) — сестра на *Таркви́ний Горди*, майка на *Луций Юний Брут*, един от водачите на въстанието срещу

последния римски цар и единият от първите двама консули (I, 56).

Тарпèй, Спурий (легенд., VIII в. пр.н.е.) — началник на крепостта на Сатурнийския (Капитолийския) хълм по време на войната на Ромул със *сабините*. Баща на Тарпей, която, подкупена, въвела враговете в крепостта (I, 11).

Тарпèйска скала — намирала се на Капитолийския хълм, вероятно в северната му част. Провинилите се в държавна измяна били хвърляни от нея (VII, 10).

Тàций, Тит (легенд., VIII в. пр.н.е.) — сабински цар на град Курес, който след грабването на сабинските девойки обявил война на Рим, а след помиряването на двата народа управлявал заедно с Ромул обединената римско-сабинска държава (I, 11; I, 30; I, 34-35; I, 52).

Телèна — древен град на *латините*, според преданието превзет от Анк Марций във VII в. пр.н.е. (I, 33).

Тèмпе — долина в Тесалия, Северна Гърция, където Филип V се оттеглил след поражението си при Киноскефале (XXXIII, 10), **Теренций, Квинт** (III в. пр.н.е.) — легат в 217 г. пр.н.е., изпратен заедно с Гай Антистий да върне в Рим консула Гай Фламиний, за да извърши обичайните ритуали при встъпване в длъжност (XXI, 63).

Терèнций Варо'н, Гай (III в. пр.н.е.) — плебейски консул през 217 г. пр.н.е. заедно с Луций Емилий Павел, привърженик на бързите, и решителни действия, победен от Ханибал при Кана (XXII, 38; XXII, 43-45).

Терèнций Кулеон, Квинт (III-II в. пр.н.е.) — римски сенатор, попаднал в плен при картагенците. След сключването на мирния договор в 201 г. пр.н.е. бил предаден на Публий Корнелий Сципион Африкански, когото почитал като свой освободител (XXX, 43; XXX, 45).

Тесалия — област в Североизточна Гърция. Тесалийската конница била известна с уменията и силата си (XXXIII, 7).

Тиберий Семпроний Гракх — вж. Семпроний Гракх, Тибери.

Тиберий Семпроний Лонг — вж. Семпроний Лонг, Тибери.

Тиберий Юний Брут — вж. Юний Брут, Тибери.

Тиберин (легенд.) — цар на Алба Лонга, дал името си на река Тибър, в която се удавил (I, 3).

Тìбур — древен град в Лациум, източно от Рим, на река Аниен (VII, 9; XXII, 11-12; XXX, 45).

Тибър — река в Средна Италия, която протича през Рим и се влива в Тиренско море при *Остия*. Според легендата получила името си от *Тиберин*, митически цар на *Алба Лонга*, който се удавил в нея. (I, 4; I, 7; I, 15; I, 33; II, 5; II, 10-13; II, 34; V, 8; VII, 25, XXII, 11; XXII, 39).

Тит Геганий — вж. Геганий Мацерин, Тит.

Тит Квинкций Пен — вж. Квинкций Пен, Тит.

Тит Квинкций Фламинин — вж. Квинкций Фламинин, Тит.

Тит Латиний — вж. Латиний, Тит.

Тит Манлий — вж. Манлий, Тит.

Тит Манлий Торкват — вж. Манлий Торкват, Тит.

Тит Отацилий — вж. Отацилий Крас, Тит.

Тит Сициний — вж. Сициний, Тит.

Тит Тарквиний — вж. Тарквиний, Тит.

Тит Таций — вж. Таций, Тит.

Тит Херминий — вж. Херминий, Тит.

Тит Юний Брут — вж. Юний Брут, Тит.

Тиции — една от първоначалните римски триби, на които според преданието Ромул разделил римския народ. Вж. *триба* (I, 13).

Тицин — ляв приток на река По, днес — *Тичино*, мястото, където в 218 г. пр.н.е. Ханибал нанесъл поражение на римляните (XXI, 15; XXI, 52).

Тога — характерна римска връхна дреха, обикновено бяла, при траур — сива. Тога с пурпурна ивица по края (*praetexta*) носели децата на пълноправните римски граждани до навършване на пълнолетие (17 години), както и магистратите и някои жреци. Царете носели пурпурна или така наречената *toga picta* (пурпурна, бродирана със злато), каквато в републиканска епоха носели *триумфаторите* (VIII, 8; XXI, 63; XXX, 15).

Торква — незатворен обръч от желязо, сребро или злато, носен на шията като белег за знатност, като накит или като бойно отличие (VII, 10).

Трабея — връхна дреха, подобна на плащ, украсена с ивици — пурпурни или шафранови, — носена в тържествени случаи от римските царе, а в републиканска епоха — от *консулите*, от *коннициите* при определени церемонии и от някои жреци, например *салиите* при ритуалната им обиколка на Рим, *авгурите* и старшите *фламини* (I, 41).

Тразименско езеро — езеро в Северна Етрурия, днес — Лаго ди Перуджа, близо, до което през 217 г. пр.н.е. Ханибал разгромил войската на консул Гай Фламиний (XXII, 4; XXII, 39; XXII, 46; XXXIII, 18).

Траки — племена, населявали в древността предимно днешните български земи. Наемници на Филип V в битката при Киноскефале (XXXIII, 7).

Трèбия — десен приток на река По. При Требия през зимата на 218 г. пр.н.е. Ханибал нанесъл поражение на обединените армии, на консулите Публий Корнелий Сципион и Тиберий Семпроний (II, 39; XXI, 15; XXI, 32; XXI, 46; XXIII, 18).

Третина — една трета от *аса*. Първоначално била 110 г. после теглото на *аса* намаляло (XXII, 10).

Триарии — най-възрастните и най-опитните воини в римската армия, които съставлявали една трета от *легиона* — 10 манипули по 60 человека — и се строявали в трета редица зад *хастатите* и принципите като последен резерв (VIII, 8; VIII, 10; XXII, 5-6; XXX, 32; XXX, 34).

Трѝба — първоначално понятието означавало „племе“ и съответствувало на гръцкото „фילה“. Съгласно римската традиция най-древното население на Рим се състояло от 3 *триби*: *Рамни* (латини), *Тиции* (сабини) и *Луцери* (етруски). Впоследствие „*триба*“ означавало териториален избирателен окръг, имащ един глас в трибутните комиции. Създаването на тези окръзи се приписва на Сервий Тулий (VI в. пр.н.е.), който разделил римската територия на 4 градски и 17 селски *триби*. Впоследствие в процеса на завоюване на Италия числото им достигнало до 35. По подобен начин на териториални окръзи било разделяно населението и на други градове (XXV, 23; XXX, 43).

Трибу̀н — вж. военен трибун.

Трибунал — оформлено от пръст възвишение в центъра на лагера пред палатката на военачалника, откъдето той съдил войниците и произнасял похвални речи (II, 12; XXX, 15).

Трибунат — длъжността на *народните трибуни*, създадена в 494 (или 470) г. пр.н.е. за защита на *плебеите* от *патрициите* (II, 34-35; II, 39; V, 49).

Триумф — тържествено влизане в Рим на пълководец, спечелил голяма победа. Шествието било предвождано от *сенатори* и *магистрати*, след тях се движела колесницата, запретната с 4 бели

коня, на която седял *триумфаторът*, олицетворяващ в очите на околните *Юпитер Капитолийски*, чиито атрибути той носел. След колесницата вървели воините, които носели плячката, макети на превзетите градове, водели знатните пленници. По *Свещения път* шествието стигало до храма на *Юпитер Всеблаг и Всемогъщ*, където били принасяни жертви и била разпределяна плячката. След това започнали пировете и игрите в цирка. Триумф бил устрояван по решение на *сената* и бил висша награда за пълководеца, чието име било записано в Триумфалните факти (31, 7; II, 38; V, 41; V, 49; VII, 25; XXI, 63; XXIII, 14; XXX, 15; XXX, 45).

Триципитин — вж. Лукреций Триципитин, Спурий.

Трогиланско пристанище — пристанищно градче, северно от *Сиракуза*, извън градските ѹ стени (XXV, 23).

Троя — древен град в Северозападна Мала Азия, в областта Троада, близо до морето, основан още през каменната епоха. През IV хилядолетие пр.н.е. многократно бил разрушаван и заселван. Достигнал до висок разцвет през II хил. пр.н.е. Разкрит чрез разкопки през 1868 г. от Х. Шлиман. Седмият от многото разкрити пластове представлява развалините на Омировата Троя, разрушена и опустошена според антични сведения през XII в. пр.н.е., след като девет години отстоявали напора на гръцките воини, които искали да си върнат хубавицата Елена, съпругата на спартанския цар Менелай, похитена от троянския принц Парне. Чрез *Еней Троя* се свързва с Рим (I, 21; I, 23).

Троя (2) — област в Северна Италия, в днешния Венециански залив. Според легендата там се установили енетите, водени от троянец Антенор, преди *Еней* да достигне Италия (I, 1).

Тул Хостилий — вж. Хостилий, Тул.

Тулий, Атий (VI-V в. пр.н.е.) — предводител на волските по време на войните им с Рим в началото на V в. пр.н.е. (II, 35–40).

Тулий, Сервий (легенд., VI в. пр.н.е.) — шестият цар на Рим, управлявал според преданието от 578 до 534 г. пр.н.е., син на пленница, зет на *Тарквиний Стари*. На него се приписва построяването на градската стена и реформата, която разделя римските граждани на класи според имуществен ценз и представлявала преход от родовото към класовото общество в Рим, осигурявайки решаваща роля в управлението на най-заможната част от обществото (I, 39-41; I, 49-50; I, 59-60; II, 2).

Тулия (легенд., VI в. пр.н.е.) — дъщеря на *Сервий Тулий*, съпруга на *Тарквиний Горди*, подбудила го да свали от престола баща ѝ. Преди това, за да се омъжи за него, убила неговия брат и сестра си (I, 59).

Туника — дреха, обикновено без ръкави, подобна на гръцкия хитон, върху която извън дома мъжете обличали *тога*, а жените — стола. *Туниката*, която носели триумфаторите, била пурпурна, украсена с бродирани със злато изображения на палми (XXII, 46; XXX, 15).

Турдетани — най-многобройното племе в Южна Испания, подтиквано от *Ханибал* към война със *Сагунт* в 219 г. пр.н.е. (XXI, 6).

Турдули — племе в Южна Испания, обитаващо земите на югоизток от *турдетаните* (XXI, 14).

Турма — конно подразделение, състоящо се от 30 души (VIII, 7; XXX, 12; XXXIII, 7).

Турн (легенд., XII в. пр.н.е.) — цар на *Ардеа* и на племето *рутули*. Годеник на *Лавиния*, дъщеря на цар *Латин*, и затова главен противник на *Еней*, от когото бил убит (I, 2).

Турн Хердоний — вж. *Хердоний*, Турн.

Туски — другото име на *етруските*. *Тибър* бива наричан „*тускийски*“, защото извира от тяхната област (II, 34).

Туско море — Тиренско море (XXVI, 19).

Тускулум — древен град в *Лациум*. Играел активна роля в *Арицийския латински съюз*. Единствен останал приятелски настроен към *Рим*, когато след галската война в 390 или 387 г. пр.н.е., възползвайки се от отслабването на *Рим*, латините се включили във войните срещу него (VIII, 7; XXVI, 9.)

Түция — рекичка в *Лациум*, източно от Рим (XXV, 11).

Y

Уликс (мит.) — латинското име на Одисей, син на Лаерт, цар на остров Итака, най-хитрият и най-остроумният от гърците, участвували в похода срещу *Троя*, по чийто съвет бил построен дървеният кон. След разрушаването на *Троя* трябвало да преживее много премеждия и да скита 10 години, което е описано в Омировата поема „Одисея“. Едно от приключениета му е на остров Еея, където живеела вълшебницата *Кирка* (рим. Цирцея), която превърнала половината от спътниците на Одисей в свине, а него задържала при себе си цяла година. Героят успял да развали магията ѝ с помощта на биле, получено от Хермес, и да научи от нея за чакащите го занапред опасности. След двадесетгодишно отсъствие се върнал в Итака при върната си съпруга Пенелопа. Според по-късен мит Одисей бил убит от своя син от *Кирка* Телегон, който тръгнал за Итака да го търси, но се сбил с него, преди да го разпознае (I, 49).

Умбрия — област в Централна Италия, между *Етрурия* и *Адриатическо море* (ХХII, 8–9).

Утика — стара колония на финикийския град Тир на северното африканско крайбрежие, северозападно от *Картаген* (XXV, 31; XXIX, 28).

Ф

Фабий Максим Кунктор, Квинт (275–203 г. пр.н.е.) — велик римски пълководец и държавник, пет пъти избиран за консул, два пъти за *диктатор*. По време на Втората пуническа война като диктатор в 217 г. пр.н.е. след разгрома на римската армия при *Тразименското езеро* прилагал тактиката на постепенно изтощаване на *Ханибаловата армия*, отклонявайки се от решително сражение, за което бил наречен „Кунктор“ — „Изчакващият“. Римляните смятали, че на него дължат спасението си във Втората пуническа война (XXII, 8-15; XXII, 38; XXII, 44; XXII, 49).

Фабий Пиктор, Квинт (III в. пр.н.е.) — консулар и понтифекс, поставил началото на римската аналистика със съчинението си „Анали“, в което на гръцки език по години били изложени главните събития от римската история от пристигането на *Еней* в Италия до Втората пуническа война, в която бил участник. Фабий Пиктор познавал и гръцките, но използвал и латинските извори — консулските факти, аналите, водени от *понтифициите*, устни предания и частни архиви. Него и непосредствените му продължители до средата на II в. пр.н.е. обикновено наричат „стари аналисти“ Тяхното изложение се характеризира с лаконичност и достоверност, когато се касае за близки до тяхното време събития. В разказите им за далечното минало се вплита легендарен материал, почерпан от устните предания и от гръцките исторически съчинения, по образец, на които те оформляли разказите си за някои събития. Произведенията им са ни познати само по фрагменти и цитати у по-късни автори. Що се отнася до „Аналите“ на *Фабии Пиктор*, впоследствие те били преведени на латински; той бил автор и на съчинение по сакрално право (II, 40: XXII. 7).

Фаланга — боен ред на тежковъоръжената пехота, най-голямата тактическа единица във войската. Представлявала плътен блок, широк около 1,5 км, с 8–24 редици в дълбочина, с обща численост около 16–18 хиляди. Главното въоръжение било дълги копия. Фланговете ѝ били охранявани от немногобройни конни отряди. *Филип II*, използувайки

опита на гърците, създал прочутата македонска фаланга, при която воините се сгъстявали в по-плътни на ширина и дълбочина редици (обикновено до 16). Пъrvите шест редици били въоръжени с различни по дължина копия — всяка следваща с по-дълги, достигащи до 5 метра. Пред строя и от двете му страни били разпръснати отряди лековъоръжени пехотинци, които започвали боя. На двета фланга се построявала прочутата със своята мощ, с числеността и организираността си македонска конница. *Фалангата* действувала ефикасно само в равнинна местност и била по-трудноподвижна от римската манипулярна система (VIII, 8; XXXIII, 7–10).

Фаларика — дълго метателно копие (XXI, 8).

Фалерий — главен град на областта Фалиск, в южната част на Етрурия. В него се намирали прочути храмове на Юнона и Минерва. Бил покорен от Рим в началото на IV в. пр.н.е. след *Веи*, както гласи преданието — от Марк Фурий Камил (V, 43; XXII, 1).

Фалернското поле (Фалернската област) — северозападната част на Кампания в подножието на планината *Масик*, прочута с виното си (XXII, 1415).

Фасци (знак за магистратска власт) — носен от ликтора сноп пръчки, превързан с ремъци. Когато *магистратът* бил извън Рим, в него била поставяна и секира — знак за военните му прерогативи (II, 7).

Фаустул (легенд.) — овчарят, намерил и отгледал *Ромул* и *Рем*. (I, 4–5).

Фезуле — град в Северна Етрурия, днес — Фиезоле (XXII, 3).

Ферентинум (Ферентин) — град на херниците в Централен Лациум (II, 38; VII, 9; XXVI, 9).

Ферентина (мит.) — древнолатинско божество. Свещената ѝ гора се намирала на югоизток от Алба, на територията на град Ариция — култовия център на *Латинския съюз* (I, 50; I, 52; VII, 25).

Ферония (мит.) — древна италийска богиня, почитана от етруските, сабините и лatinите. Храмът ѝ се намирал на планината *Соракте* в областта на Капена, където на празника ѝ се събирали хора от трите народа. Божество на пролетта, на изворите, на полята и горите, на билките, на подземното царство, близка до Бона Деа. Имала и храм в Тарацина, където била почитана като съпруга на Юпитер и отъждествявана с Юнона. В този храм се извършвало освобождаване

на роби, което я направило особено популярна сред робите и либертините. В 211 г. пр.н.е. *Ханибал* разграбил храма й (I, 30; XXII, 1; XXVI, 11).

Фециали — колегия от 20 жреци, които изпълнявали службата на пълномощници на *Рим* пред чуждите народи и държави за водене на преговори, обявяване на война и сключване на примирие при спазване на много древни религиозни обреди. Според преданието колегията била учредена от *Нума Помпилий*. *Фециалите* били избирани от знатни семейства, вън от границите на *Рим* действували по двама. Единият — *вербенарий* — носел свещени билки, откъснати от градската крепост на *Капитолийския хълм* — знак за неприкосновеност и посланичество. Като докоснел с тях другого, правел го *Pater patratus* — официален пълномощник и говорител. Той държал камък и скиптър — символите на римската власт и сила. При обявяване на война *фециалите* хвърляли копие в земите на противника; при сключване на мир убивали свиня с кремъчен нож. По-късно загубили пълномощията си и се грижели само за обредите. (I, 23-24; I, 32-33; VIII 9).

Фидес (мит.) — римска богиня, олицетворение на верността, особено към клетвата. Била изобразявана като стара жена с класове и кошница, пълна с плодове. В *Рим* й бил издигнат храм според преданието — от *Нума Помпилий* (1,21).

Фиденати — жителите на *Фидена*, сабински град в *Лациум*, на левия бряг на *Тибър*, северно от *Рим*, колония на *Алба Лонга*. *Фиденатите* били съюзници на *Веи* по време на войните му с *Рим* през V в. пр.н.е. (I, 15).

Фикана — латински град на река *Тибър*, близо до *Остия*, според преданието превзет от *Анк Марций* (I, 33).

Филип V Македонски (III-II в. пр.н.е.) — македонски цар от 221 до 178 г. пр.н.е., водил продължителни борби с гръцките градове и съюзи, които потърсили помощта на *Рим* за борба срещу него, съюзник на *Ханибал* по време на Втората пуническа война, което било повод за войните на *Рим* и неговите гръцки съюзници с *Македония* през 215–205 и 200–197 г. пр.н.е. В 197 г. пр.н.е. римската армия под предводителството на *Тит Квинкций Фламинин* му нанесла решително поражение в местността *Киноскефале* в *Тесалия*, след което той трябвало да се откаже от неотдавншните си завоевания в *Тракия* и *Гърция* — изобщо от всички владения извън територията на страната

си, да предаде на Рим почти целия си флот и да изплати голяма контрибуция (XXIV, 33-34; XXV, 23; XXX, 42; XXXIII, 7-10; XXXV, 13).

Филодем (III в. пр.н.е.) — аргосец, участвал в отбраната на Сиракуза през 211 г. пр.н.е. Стоял начело на укреплението на хълма Евриал и го предал на Марцел, когато разбрал, че градът е в ръцете на римляните (XXV, 25).

Фламини — много древна жреческа колегия, според преданието създадена от Нума Помпилий, състояща се от 15 души, които били задължени да се грижат за култа на определени богове. Трима от тях били старши (*Maiores*): жреците на Юпитер, Марс и Квирин; те били избирани от патрициански фамилии. Останалите 12 били свързани с второстепенни божества (Вулкан, Флора, Помона, Кармента) и произхождали от плебейски родове. Главният — *Фламен Диалис*, който бил жрец на Юпитер — се ползвал с известни привилегии: имал право на *ликтор*, на *курулно кресло*, на *тога с пурпурна ивица*, но бил длъжен да спазва и многобройни забрани. Домът му, в който принасял жертви на Юпитер Всеблаг и Всемогъщ, бил неприкосновено убежище за молители (I, 20-21; V, 39-40).

Фламиниев път — път, построен от Гай Фламиний по времето на неговата цензура през 220 г. пр.н.е. Свързвал Рим с Аримин, пресичал Етрурия и Умбрия (XXII, 11).

Фламиний, Гай (?-217 г. пр.н.е.) — виден римски военачалник и държавник, произхождащ от плебейски род. Деяността му била свързана със засилването на ролята на *плебса* след Първата пуническа война. Като *народен трибун* през 232 г. пр.н.е. в борба със *сената* прокарал чрез народното събрание закон за разпределение на галските земи, завоювани през 285 г. пр.н.е., между римските граждани. Това предизвикало война с галите (225–222 г. пр.н.е.). Избран за *консул* през 223 г. пр.н.е., Гай Фламиний не се подчинил на *сената*, който се опитал да обяви избора му за незаконен и да го отзове, и нанесъл решително поражение на галите. Като *цензор* през 220 г. пр.н.е. построил *Via Flaminia* и *Circus Flaminius*. Консул за втори път през 217 г. пр.н.е., загинал в сражението при Тразименското езеро (XXI, 15; XXI, 63; XXI, 3-7; XXII, 44; XXIII, 14).

Фохèя — крайморски град в Йония, на северозапад от Смирна срещу остров Лесбос. Метрополия на Масилия (XXVI, 19).

Фолий, Марк (V-IV в. пр.н.е.) — върховен понтифекс по време на войната на Рим с галите (390 г. пр.н.е.), обрекъл на божеството старите римляни, а сред тях *сенаторите* и бившите магистрати, които трябвало да останат в незащитения град при нападението на галите (V, 41).

Фори — редове пейки в цирка, предназначени за зрителите (I, 35).

Фортуната (мит.) — римска богиня, олицетворение на съдбата, на непостоянството и несигурността. Закрилница на Рим и на Лациум. В Анциум и Пренесте имало прочути нейни светилища с оракули. Култът ѝ в Рим бил въведен от предпоследния римски цар Сервий Тулий, син на робиня. Той ѝ издигнал първия храм и учредил празника ѝ на 24 юни, тачен особено от робите и *плебеите*. Притежавала много епитети и във връзка с тях нараснал броят на храмовете и светилищата ѝ. Храмът на Женската Фортуна — *Fortuna Muliebris* — се намирал на 6 км от Рим, близо до *Латинския път*. Построен бил там, където Кориолан се срещнал с майка си и жена си. В изобразителното изкуство богинята била представяна забулена, с кормилино гребло и жезъл като кормчийка на човешкия живот, с рога на изобилието и с малкия бог *Плутос* в ръце, стъпила върху колело или кълбо — символите на превратността на съдбата (II, 40; XXI, 52; XXIII, 19).

Форум — градски площад, център на обществения живот Forum Romanum — площадът в центъра на Рим между *Капитолий*, *Палатин*, *Есквилин*, *Виминал* и *Квиринал*, където на всеки девет дни се провеждал пазар и където се намирали важни храмове и обществени сгради. В северозападната част на Форума се намирала *курията* — сградата, в която заседавал *сенатът*, а пред нея *комициумът* — мястото за народни събрания, както и рострите — ораторска трибуна, украсена с трофеи на корабни носове (ростри). На Форума се намирали също най-древните светилища, символизиращи религиозното единство на града: кръглият храм на *Веста* в югоизточната част на площада и така нареченият *Атриум* на *Веста*, в който живели весталките. Недалеч от него се намирала *Регията* — царският дом, смятан за дворец на *Нума Помпилий*, всъщност много древна постройка с план, напомнящ микенския мегарон, в която била съхранявана определена магично-религиозна власт. В нея били съхранявани свещените предмети на *Марс* — щитовете (*ancilia*) и копията (*hastae*). През

Форума минавала свещената улица (*Via Sacra*), по която вървели тържествените процесии към храма на *Юпитер Капитолийски*. От времето на Републиката били храмовете на *Сатурн*, на *Диоскурите* и на *Съгласието*, както и олтарът на *Вулкан*. От II в. пр.н.е. на *Форума* започнали да се строят по източен образец базилики — места за обществени събрания и разисквания. На *Форума* се намирал и трибуналът, от който съдел градският претор (I, 12; I, 33; I, 59; V, 41; V, 43; XXII, 1; XXII, 7; XXVI, 10).

Фрегèла — град в *Лациум* на река *Лирис* (XXVI, 9).

Фрузинон — град на *хернициите* в Централен *Лациум*, днес — Фрозиноне (XXVI, 9).

Фùзий, Спурий (легенд., VII в. пр.н.е.) — *фециал-старейшина* (*pater patratus*), официален пълномощник на Рим при сключването на споразумението между *Тул Хостилий* и *Метий Фуфеций* за разрешаване на враждата между *Рим* и *Алба Лонга* чрез единоборство между *Хорациите* и *Куриациите* (I, 24).

Фùрии (мит.) — латинското съответствие на гръцките еринии — древни богини на възмездиято, жестоко преследващи убийците, особено на кръвни роднини, пазителки на нравствения ред. Били изобразявани като старици със змии в косите и с бичове в ръцете (I, 59).

Фùрий Бибакул, Луций (?-216 г. пр.н.е.) — квестор в 216 г. пр.н.е., убит при *Кана* (XXII, 49).

Фùрий Камил, Луций (IV в. пр.н.е.) — син на *Марк Фурий Камил*, диктатор в 350 г. пр.н.е., като консул в 349 г. пр.н.е. заедно с *Апий Клавдий Крас* удържал решителна победа над галите (VII, 25–26).

Фùрий Камил, Марк (V в. — 364 г. пр.н.е.) — легендарен римски пълководец, пет пъти избиран за *диктатор*, триумфирал като победител над *Вен* (396 г. пр.н.е.), над галите, превзели *Рим* (390 или 387 г. пр.н.е.), над *екви* и *етруски* (389 г. пр.н.е.) и отново над галите (367 г. пр.н.е.). Наричан бил „*Ромул*“, „*баша на отечеството*“, „*втори основател на града*“ (V, 43; V, 49; XXII, 3; XXII, 14).

Фùрий Красипес, Марк (III в. пр.н.е.) — пратеник на римския *легат* в *Македония* *Марк Аврелий Кота* до римския *сенат*, за да обясни положението на Изток (XXX, 42).

Фурий, Секст (VI-V в. пр.н.е.) — консул през 488 г. пр.н.е. заедно със *Спурий Науций* (II, 39).

Фуфèций, Мèтий (легенд. VIII в. пр.н.е.) — диктатор на *Алба Лонга*, избран за войната с Рим след смъртта на последния албански цар *Гай Клуилий* (I, 25: I, 26).

X

Хадрумèт — финикийски търговски център на африканското крайбрежие, на 134 км южно от Тунис. В него избягал **Ханибал**, след битката при Зама. (XXX, 35).

Хамилкар, наречен *Барка* (Светкавицата) (?-229 г. пр.н.е.) — енергичен и способен картагенски военачалник, баща на **Ханибал**, застанал начело на картагенска армия през 247 г. пр.н.е. и донесъл известни успехи на картагенците. Потушил въстанието на наемниците, робите и зависимото от *Картаген* местно население, подкрепяно от финикийските градове, което избухнало в Африка след края на Първата пуническа война. Скоро след това се прехвърлил в *Испания*, надявайки се да разшири и укрепи картагенските владения там, като вярвал, че експлоатирането на природните богатства на Пиренейския полуостров ще му даде възможност и средства да укрепи държавата и армията за бъдеща нова война с *Рим*. Успешно започнал да изпълнява плана си, преодолявайки съпротивата на местните племена, но загинал в битка през 229 г. пр.н.е. (XXI, 1).

Ханибал (247–183 г. пр.н.е.) — велик картагенски пълководец, оглавил армията през 221 г. пр.н.е., на 25-годишна възраст. В хода на Втората пуническа война преминал Алпите, победил римляните при *Тицин* (218 г. пр.н.е.), *Требия* (218 г. пр.н.е.), *Тразименското езеро* (217 г. пр.н.е.) и *Кана* (216 г. пр.н.е.); В 202 г. пр.н.е. при Зама претърпял единственото си поражение от римските войски под командуването на стария *Публий Сципион Африкански*. През 195 г. пр.н.е. избягал при *Антиох III* поради опозицията в *Картаген* срещу него. След победата на римляните в Сирийската война с *Антиох Ханибал* съгласно договора трябвало да бъде предаден на римляните. Той се укрил на остров Крит, после във Витиния, където в 183 г. пр.н.е. се отровил (XXI-XXXV).

Ханон Велики (III-II в. пр.н.е.) — картагенски държавник, враг на партията на *Баркидите*. Организатор на мирния договор със *Сципион* през 201 г. пр.н.е. (XXI, 1; XXX, 42).

Хасдрубал (III в. пр.н.е.) — карthagенски пълководец, зет на **Хамилкар Барка**, след смъртта, на когото получил върховното командуване на войските в *Испания* и продължил завоевателната политика на своя предшественик. През 226 г. пр.н.е. основал Нови Карthagен (днес — Картахена) и сключил с римляните договор, според който река Ебро била граница на сферите на влияние на *Рим* и *Картаген* в *Испания*. В 221 г. пр.н.е. бил убит в сражение (XXI, 1).

Хасдрубал, син на Гисгон (?-202 г. пр.н.е.) — карthagенски военачалник, водил военните действия в *Испания* през 216–214 г. пр.н.е. През 206 г. пр.н.е. бил разбит при град Илипа (днес Алкала дел Рио) от *Сципион Африкански*. Избягал през Гадес в Африка, където като главнокомандуващ вдигнал обсадата на Утика в 204 г. пр.н.е., но лагерът му бил изгорен от *Сципион*, а войската му — разбита в 203 г. пр.н.е. Бил обвинен в измяна и се самоубил преди боя при Зама (XXI, 32; XXVIII, 12; XXIX, 28; XXX, 12-13; XXX, 32).

Хастати — най-младите и неопитни воини в римския *легион*, въоръжени с дълги копия (*hastae*). Те съставлявали една трета от *легиона* (10 манипули по 120 человека) и при строяване на *легиона* за бой били на първата линия (VIII, 8-9; XXII, 34).

Хексапилон — градските порти на *Сиракуза*, съставени от шест последователни камери, и кварталът около тях в северната част на града.

Хераклèя — гръцка колония в *Лукания*, на северното крайбрежие на *Тарентския залив* (I, 18).

Хердоний, Турн (легенд., VI в. пр.н.е.) — един от ръководителите на *Латинския съюз*, противопоставял се на стремежите на *Тарквиний Горди* да се наложи като водеща фигура в съюза (I, 50–51).

Херкулес (мит.) — култът на гръцкия герой бил пренесен много рано в *Рим*, вероятно от някоя съседна гръцка община, може би от *Куме*. Установяването на култа му се свързва с легендарния: аркадски цар *Евандър*, на когото гостувал героят, след като убил великана *Как*, който му бил откраднал кравите на *Герион*. Макар че Херкулес бил почитан като чужд бог в *Рим*, към функциите му се прибавили нови — той станал покровител на търговците, които сключвали договорите си около неговия олтар на Пазара за добитък и се кълнели в негово име.

Така той станал и покровител на клетвата, вж. бел. №3 към I, 7 (I, 7; XXII, 1; XXVI, 10; XXIX, 28).

Хермандика — град на *вакцеите* в Тараконска Испания, превзет от Ханибал в 220 г. пр.н.е., днес — Саламанка (XXI, 5).

Хермийний, Тит (легенд., VI в. пр.н.е.) — римски военачалник по време на войната с *етруските* в 509 г. пр.н.е. (II, 10–11).

Хेरники или Хеरници — племе в Източен Лациум с главен град *Anagnia*, днес — Анани (I, 40; I, 53; VII, 9).

Херсѝлия (легенд.) — една от похитените сабинянки, съпруга на Ромул, след неговото обожествяване въздигната на небето и съчетана с основателя на Рим като богиня Хора Квирини (I, 11).

Хибèр — вж. Ибер.

Хиерон II (III в. пр.н.е.) — владетел на Сиракуза от 269 до 215 г. пр.н.е. От 254 г. пр.н.е. бил съюзник на Рим във войните с Картаген (XXIV, 33–34; XXV, 24).

Хиероним (III в. пр.н.е.) — сиракузки тиран в 215–214 г. пр.н.е., внук на Хиерон II, склучил договор с Картаген и започнал военни действия срещу Рим (XXIV, 33).

Хѝмера — река в Северна Сицилия, вливаща се в морето близо до град Хѝмера, недалеч, от която през 211 г. пр.н.е. римляните нанесли поражение на обединените сили на гърците и картагенците (XXI, 9).

Химиликон (III в. пр.н.е.) — картагенски военачалник, командувал флота по време на Втората пуническа война. Участвувал активно във военните действия в Сицилия през 214–211 г. пр.н.е. (XXIV, 34; XXV, 23).

Хипократ (III в. пр.н.е.) — един от водачите на прокартагенската партия в Сиракуза, успява да завземе властта в 214 г. пр.н.е. Заедно с картагенския началник на флота Химиликон предприел опити да отнеме от римляните някои части от Сицилия. Били разбити окончателно в 211 г. пр.н.е. (XXIV, 33; XXV, 23; XXV, 25).

Хорации — древен римски род. Към него принадлежали тримата братя близнаци, които победили в единоборство тримата албански близнаци *Kуриации* и с това разрешили изхода на войната между Рим и Алба Лонга по време на третия римски цар *Тул Хостилий* (I, 24–26).

Хораций Коклес (легенд., VI в. пр.н.е.) — герой от войната с *етруските* през 509 г. пр.н.е. Не позволил на етруските да минат *Тибър*

и да влязат в Рим, като разрушил единствения дървен мост над реката (II, 10).

Хостилий — вж. Хостилий, Хостилий.

Хостилий Манцин, Луций (?-217 г. пр.н.е.) — младеж, изпратен на разузнаване от *Хвинт Фабий Максим*. Попаднал в клопка и бил убит в завързалото се сражение (XXII, 15).

Хостилий, Тул (легенд., VII в. пр.н.е.) — легендарният трети цар на Рим, управлявал според преданието от 672 до 640 г. пр.н.е. Разрушил Алба Лонга и преселил жителите ѝ в Рим. Водил войни със *сабините* (I, 22-23; I, 26; I, 52; VIII, 5).

Хостилий, Хостилий (легенд., VIII в. пр.н.е.) — римски вожд по време на войната със *сабините* след грабването на девойките. Дядо на третия римски цар *Тул Хостилий* (I, 12; I, 22).

Ц

Цёлери — римска конница от 300 души, създадена от Ромул като привилегирован отряд от представители на родовете от трибите *Рамни, Тиции и Луцери*. *Нума Помпилий* увеличил броя им до 600, а *Тарквиний Горди* — до 1200. Командувал ги *tribunos celerum* (I, 15).

Цёлиевият хълм — един от седемте хълма, върху които бил разположен древният Рим. Намира се в югоизточната част на града. Според преданието на него били заселени жителите на *Алба Лонга* след разрушаването на града им. Там било и жилището на цар *Тул Хостилий* (I, 30; I, 33; II, 11).

Цёлий Антипатер, Луций (II в. пр.н.е.) — юрист и автор на история на Втората пуническа война. Използвал повече и по-добре подбрани извори от своите предшественици. Придал, както казва Цицерон, по-голяма звучност на историята (XXIX, 27).

Цензор — един от най-важните *магистрати* в Рим. Цензорската длъжност, която била колегиална и се състояла от двама души, била учредена през 443 г. пр.н.е. От 351 г. пр.н.е. до нея получили достъп и *плебеите*. Задълженията на *цензорите* се състоели в периодично извършване на имуществен ценз, разпределение на гражданите по *триби* и *центурии*, пребояване на населението, а около 312 г. пр.н.е. започнали да съставят и списъците на *сенаторите*. Във връзка с това те трябвало да надзират нравите в обществото (*cura moruro*). *Цензорите* определяли величината на данъците, митата, финансирането на обществените работи и така нататък. Отначало били избирани през пет години за срок от година и половина, после мандатът им се увеличил до петгодишен срок (XXVI, 10).

Центений, Гай (III в. пр.н.е.) — *пропретор* в 217 г. пр.н.е. Начело на 4000 конници бил изпратен от консул *Гней Сервилий* на помощ на колегата му *Гай Фламиний* при *Тразименското езеро*. Победен от *Ханибал* в Умбрия (XXII, 8).

Центуриатни комиции — вж. комиции.

Центурион — началник на *центурия*, стотник (I, 52; VIII, 6; VIII, 8).

Центурия най-малкото войсково подразделение в римската пехота. Първоначално се състояло от 100 души, по-късно от 30 за *триариите* и от 60 за *принципите и хастатите* (I, 13; XXII, 38; XXVI, 18).

Цере — един от главните градове на етруските. Намира се в Южна Етрурия, днес — селцето Черветери (I, 2; I, 50; V, 40; XXI, 52; XXII, 1).

Церера (мит.) — латинското съответствие на *Деметра*. Богиня на плодната, раждаща земя и на земеделието, а също така богиня на майчинството и брака. Впоследствие *Церера* била смятана само за богиня на житните култури и плодородието, заради което била на особена почит сред селяните. В епохата на борбите между *патриции* и *плебеи* *Церера* оглавила плебейската триада (*Церера, Либер, Либера*), на която в 493 г. пр.н.е. бил построен храм в долината между *Палатина* и *Авентина*. Смята се, че *Церера* винаги е била богиня на *плебса*, тъй като нейният *фламин* винаги бил *плебей*, цереалиите (празникът на *Церера*) били включени в календара на Нума във връзка с приобщаването на част от *плебеите* към римската община. Храмът на плебейската триада станал център на борбата между *патриции* и *плебеи*, там бил съхраняван архивът на *плебейските магистрати*, той бил убежище на преследваните *плебеи*. След помиряването на *патриции* и *плебеи* *Церера* станала обща богиня, но старата ѝ роля отново била възстановена във връзка с изострянето на отношенията между народа и нобилитета, когато *Церера* била противопоставяна на богинята на нобилитета *Кибела*. През III в. пр.н.е. култът на *Церера* се сближил с този на *Деметра*, а на *Либера* — с този на *Персефона*. Постепенно култът ѝ бил доста елинизиран, били въведени и женски мистерии по подобие на елевзинските в Елада. С *Церера* било свързвано изобретяването на земеделието и въвеждането на законите, приобщили човешкия род към цивилизацията (XXII, 10).

Цетрати — лековъръжени войници с *саетра* — малък кожен щит (XXII, 7–10).

Цинций Алимент, Луций (III в. пр.н.е.) — претор през 210 г. пр.н.е., като *пропретор*, наместник в *Сиракуза*. Автор на историческо

съчинение „Летописи“ на гръцки език, започващо от основаването на Рим и свършващо до неговата епоха (XXI, 38).

Цирта (Кирта) — нумидийски град, столица на царството на Сифакс. След неговото поражение в 203 г. пр.н.е. станала столица на цяла Нумидия, управлявана от *Масиниса* (XXX, 12; XXX, 44).

Цирцèи — крайбрежен град и нос в *Лациум*, римска колония от VII в. пр.н.е., днес — Чирчелло (I, 56; VIII, 3).

Цирцèя (мит.) — латинското име на Кирка — морска нимфа, магьосница, дъщеря на бога на слънцето Хелиос и на океанидата Перса. Живеела заедно със своите нимфи според гърците на самотния остров Ея, според римляните — на нос *Цирцеи*. Превръщала попадналите на острова моряци в различни животни. Превърнала спътниците на Одисей в свине, а с него живяла цяла година, предсказала му опасностите, които го очакват в по-нататъшния му път. Според някои версии син на Цирцея и Одисей (лат. Улис) бил Телегон, който убил баща си, без да го познае, а после се оженил за Пенелопа — съпругата на Одисей, която го чакала на остров Итака, а за Цирцея се оженил Телемах, синът на Одисей и Пенелопа. После всички се преселили на островите на блажените (I, 49; II, 39).

Ю

Ювента (мит.) — богиня, олицетворение на младостта и на вечно младата мощ на държавата. За нея бил отделен кът в храма на Юпитер на Капитолийския хълм, а по-късно ѝ бил издигнат храм в Големия цирк (Circus Maximus) в Рим. Отъждествавана с гръцката Хеба (XXI, 52).

Юл (легенд.) — другото име на Асканий, сина на Еней от Креуза или Лавиния. Основал град Алба Лонга. Почитан като родоначалник на римския род Юлии, чиито най-важни представители са великият пълководец и политик Гай Юлий Цезар (100–44 г. пр.н.е.) и осиновеният му наследник Октавиан Август, първият *принцепс*, управлявал от 27 г. пр.н.е. до 14 г. от н.е. (I, 3).

Юлий Цезар Октавиан Август (23 септ. 63 г. пр.н.е. — 19 авг. 14 г. от н.е., упр. 27 г. пр.н.е. — 14 г. от н.е.) — първият римски *принцепс*, племенник на Гай Юлий Цезар, обявен за негов наследник в завещанието му. С победата си над Антонии и Клеопатра завършил гражданская война, започната след смъртта на Цезар. Съсредоточавайки в свои ръце властта, съхранил традиционните републикански институции, а управлението му получило името „принципат“ (първенство). При него бил извършен окончателният преход от република към монархия (I, 19; XXVII, 12).

Юлий, Прокул (легенд., VIII в. пр.н.е.) — римлянинът, на когото според легендата се явил Ромул на другия ден след възнесянето си на небето като Квирин и комуто известил волята на боговете Рим да бъде център на света. С тази сага родът на Юлиите узаконявал своето право да бъде наследник на Ромул (I, 16).

Юний Брут, Луций (легенд., VI в. пр.н.е.) — племенник на Тарквиний Горди, син на сестра му Тарквиния. Един от водачите на бунта срещу последния римски цар и във войните за окончателното му изгонване. Един от първите двама консули строго наказали синовете си за държавна измяна. Загинал в последното победно сражение с армията и съюзниците на царя в 509 г. пр.н.е. (I, 56-60; II, 2-6).

Юний Брут, Тиберий (VI в. пр.н.е.) — син на първия римски консул *Луций Юний Брут*, участвувал заедно с брат си *Тит Юний Брут* в заговора, който подготвял връщането на *Тарквиниите* в Рим. След разкриването на заговора двамата братя били наказани със смърт от баща им (II, 3).

Юний Брут, Тит (VI в. пр.н.е.) — син на *Луций Юний Брут* и брат на *Тибериий Юний Брут*, вж. *Юний Брут, Тибериий* (II, 3).

Юний Пेра, Марк (III в. пр.н.е.) — консул през 230 г. пр.н.е. Избран за *диктатор*, който да поеме ръководството на армията и да продължи войната след битката при *Кана* в 216 г. пр.н.е., провел допълнителен набор, въоръжил дори откупени от държавата роби и затворници (XXIII, 14).

Юний Силан, Марк (III в. пр.н.е.) — римски военачалник, ръководил отбраната на *Неапол* след битката при *Кана* в 216 г. пр.н.е. Като претор бил в *Етрурия* през 212–211 г. пр.н.е., а като *пропретор* от 210 до 206 г. пр.н.е. бил изпратен за помощник на *Ципион* в *Испания* (XXIII, 15; XXVI, 18).

Юнона (мит.) — богиня на брака, майчинството, на жените. Смятало се, че всяка жена имала своя *Юнона*, както всеки мъж имал своя *Гений*. Съпруга на *Юпитер*, отъждествява с гръцката *Хера*. Със завоюването на *Италия* култовете на *Юнона* в другите градове били пренесени в *Рим*, което ѝ дало нови функции и епитети: *Regina* (Царица), *Lucina* (Светла — задето извеждала новороденото на бял свет), *Sospita* (Спасителка), *Rumina* (Кърмачка), *Fulgura* (Мятаща мълнии). *Moneta* (Съветница. Предупредителница) — при нейния храм до крепостта на *Капитолия* се намирала монетарницата на *Рим*. Заедно с *Юпитер* и *Минерва* образувала *Капитолийската триада*, покровителствуваща *Рим*. За нейния култ се грижели главно матроните. На нея били посветени празниците *Матроналии* (1 март) и *Капратинските нони* (7 юли) с неясен произход (V, 47; XXI; 52; XXII, 1).

Юпитер (мит.) — бог на светлината, на небето и на всички небесни и атмосферни явления, от които зависи земното плодородие. Бил призоваван за свидетел на клетвите, смятали го покровител на частните и междуудържавните договори. Многобройните му епитети са свързани с различните му функции и случаи, в които бил призоваван. Към *Юпитер Статор* (Спиращ бягството) се обърнал *Ромул* по време

на битката със *сабините*. *Нума Помпилий* посветил на *Авентин* олтар на *Юпитер Елиций* — това прозвище е свързано с вярата, че чрез някои магически действия може да се предизвика мълния. На *Юпитер Феретрий* (Носещ победата, Даващ плячка) пълководците поднасяли на носилка най-хубавата част от плячката, особено доспехите на вражеския вожд, убит лично от римския военачалник. Като италийски бог бил почитан от всички общини. По политически съображения в Рим бил приет *Юпитер Лациарис*, покровителят на *Латинския съюз* начело с *Алба Лонга*. Най-важен в политическо отношение за Рим бил *Iuppiter Optimus Maximus* (*Юпитер Всеблаг и Всемогъщ*), поел в себе си всички функции на *Юпитер*, символ на *Рим* и на неговото могъщество, наричан и *Юпитер Капитолийски* по мястото на храма му на *Капитолийския хълм*, където бил почитан заедно с *Юнона* и *Минерва* (I, 12; I, 20; I, 24; I, 31; I, 33; I, 41; II, 36; VIII, 5-7; VIII, 9; XXI, 63; XXII, 1; XXII, 9).

Я

Яникулум — хълм на десния бряг на *Тибър*. Според легендата бил свързан с *Рим* по времето на четвъртия римски цар *Анк Марций* (640–616 г. пр.н.е.); когато бил построен и първият дървен мост над *Тибър*. Хълмът служел като предмостово укрепление по време на войните с *етруските* през V в. пр.н.е. Бил заселен и включен в очертанията на града сравнително късно (I, 33-34; II, 10-11; II, 13; V, 40; XXII, 4).

Янус (мит.) — староиталийско божество на вратата, на входа и изхода. Първоначално бил бог на къщния праг, после станал бог на прехода, на всяко начало и край. Бил изобразяван с две лица, обърнати в противоположни посоки. На него били посветени всички първи минути, часове, дни. Изобразяван бил на аса — най-малката монетна единица. Името му се споменавало първо в молитвите. Храмът му в *Аргилетум* до *Римския форум*, построен според преданието от *Нума Помпилий*, представлявал покрит пасаж, през който минавала войската, когато тръгвала на поход. По време на война двете врати на храма стояли отворени. Затваряли ги няколко пъти в римската история. В чест на Янус били празнувани Агоналиите на 9 януари в Регията под ръководството на жреца му *Rex Sacrorum* (Царя на свещенодействията). Допуска се възможността да е съществувал мит за него като за творец на света, тъй като се откриват някои прилики между него и древните богове — демиурзи (I, 19; I, 32; VIII, 9).

Ярем — две копия, забити в земята, свързани отгоре с трето. Под тази „арка“ прекарвали победените неприятели и това се смятало за най-голямото унижение за тях. На този обред били подложени римляните след поражението им при Кавдинските теснини през 321 г. пр.н.е. по време на Втората самнитска война (327–304 г. пр.н.е.), (II, 34; XXII, 4).

Сирма Печовска

[1] Имената в азбучния показалец-коментар са подредени по следния принцип: 1. Родово име; 2. Прякор (ако има), който често се предавал по наследство и ставал наименование на даден клон от рода; 3. Прозвище (ако има); 4. Име. Например: Кортелес (род. име) Сципион (прякор) Африкански (прозвище), Публий (име). ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.